

**FIPA IZVJEŠTAJ O AFTERCARE AKTIVNOSTIMA
I
PREPORUKE ZA POBOLJŠANJE POSLOVNOG OKRUŽENJA
U BOSNI I HERCEGOVINI
ZA 2017. GODINU**

SADRŽAJ:

OSNOVNE KARAKTERISTIKE PROGRAMA	3
Iskustva Aftercare programa	3
Saradnička mreža u 2017. godini	4
ANALIZA AFTERCARE POSJETA	5
ANALIZA AFTERCARE POSJETA ZA 2017. GODINU	5
Realizovane i planirane investicije	7
Nova zapošljavanja	8
Kompanije sa stranim kapitalom o poslovnom okruženju u BiH	8
Osnovne ocjene poslovanja	17
ANALIZA UKUPNO POSJEĆENIH KOMPANIJA ZA PERIOD 2007. – 2017.	21
Analiza kompanija prema vrsti investicije	21
Analiza kompanija prema sektorima	23
Poslovno okruženje, analiza za period 2007 – 2017	24
PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE POSLOVNOG OKRUŽENJA	27
U BiH 2017	27
UVODNE NAPOMENE	27
NIVO DRŽAVE BONE I HERCEGOVINE	33
1. PODRŠKA OSNIVANJU I RAZVOJU CENTARA ZA POSLOVNO-IZVOZNO	
ORIJENTIRANE USLUGE (SHARED SERVICE & BUSINESS PROCESS	
OUTSOURCING CENTERIMA - SC & BPO)	33
2. ZAKON O AKCIZAMA	35
NIVO FEDERACIJE BiH	36
1. ZAKON O STVARNIM PRAVIMA FBiH	36
2. ZAKON O GRAĐEVINSKOM ZEMLJIŠTU FBiH	37
3. ZAKONI O JAVNO PRIVATNOM PARTNERSTVU - FBiH	38
4. KONCESIJE	39
5. UREDBA O USLOVIMA KOJE JE PREDUZEĆE ODNOSNO DRUGO PRAVNO	
LICE DUŽNO DA ISPUNJAVA U POGLEDU BROJA ZAPOSLENIH RADNIKA RADI	
OBAVLJANJA REGISTROVANE DJELATNOSTI	41
6. IZVRŠNI POSTUPAK - SUDSKI PUT NAPLATE POTRAŽIVANJA I NAPLATA U	
PRAKSI	42
7. ZAKON O FINANSIJSKOM POSLOVANJU FEDERACIJE BiH	44
8. ZAKON O POREZU NA DOBIT FBiH	47
9. PRAVILNIK O POSEBNOM REŽIMU KONTROLE KOJE UGROŽAVAJU ILI MOGU	
UGROZITI SREDINU („SLUŽBENI LIST SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE BiH“, BROJ	
02/76)	49
10. UREDBA O UREĐENJU GRADILIŠTA, OBAVEZNOJ DOKUMENTACIJI NA	
GRADILIŠTU I SUDIONICIMA U GRAĐENJU	51
NIVO REPUBLIKE SRPSKE	52
1. NEDOSTACI U ZAKONSKOM OKVIRU IZ OBLASTI JPP (i nemogućnosti	
kvalitetnijeg promovisanja ovog modela DSI u RS i BiH)	52
2. ZAKON O RADU I ZAKON O PIO	54
3. ZAKON O DOPRINOSIMA (PORODILJSKO ODSUSTVO)	55
4. DUALNI SISTEM INSPEKCIJA U RS I NJIHOVA INTEGRACIJA	56
5. SLOBODNE ZONE	57
KORISNOST / UČINKOVITOST PROGRAMA	58
R E F E R E N C E	60
PRIJEDLOG ZAKLJUČAKA VIJEĆA MINISTARA BiH.....	Greška! Oznaka nije definisana.

OSNOVNE KARAKTERISTIKE PROGRAMA

Agencija za unapređenje stranih investicija (u nastavku teksta FIPA) računajući do 2018. godine, već jedanaest godina uspješno provodi Program postinvesticione podrške investitorima ili Aftercare program. Aftercare program je iniciran 2006. godine, a planski, po utvrđenim standardima, se provodi od 2007. godine. Od 2007. do decembra 2017. godine, predstavnici FIPA-e, (iz sve tri kancelarije – Sarajevo, Banja Luka i Mostar) obavili su 570 posjeta kompanijama. Planirane i realizovane posjete po godinama su: u 2007. godini je obavljeno 80 aftercare posjeta, u 2008. – 45, 2009. – 35, 2010. – 30, 2011. – 35, 2012. – 35, 2013. – 65, u 2014. – 70, u 2015. – 70, 2016. – 55 i u 2017. godini 50 posjeta.

Aftercare program se od 2013. provodi sa Saradničkom mrežom i predstavlja prvi sveobuhvatni program s ciljem motivacije postojećih investitora u BiH na reinvestiranje, kao i poboljšanja veza s lokalnom privredom i svim nivoima vlasti u BiH. Formiranjem Saradničke mreže za postinvesticionu podršku investitorima u BiH postojeći investitori dobivaju integrisan mehanizam za podršku poslovanja.

Imajući u vidu neophodnost saradnje institucija, na raznim nivoima vlasti, prilikom rješavanju prepreka s kojima se u svom poslovanju susreću investitori, kao i na stvaranju uslova za nova ulaganja, Saradnička mreža i zajedničke posjete investitorima su potvrdile svoju opravdanost. Zajedničkim nastupom se unaprijedila mogućnost pomoći postojećim investitorima tako da se povećava i broj riješenih pitanja koja su pokrenuta od strane i na zahtjev investitora. Postinvesticiona podrška investitoru je prepoznata kao ključna komponenta promocije investicija i jedan od načina da se unaprijede nastojanja svih nivoa vlasti na privlačenju investicija.

Iskustva Aftercare programa

U prvim godinama realizacije projekta, uočeno je da su kompanije zainteresirane za razgovor i da sa pohvalom ističu činjenicu da je FIPA iskazala interes za njihove probleme i uslove u kojima posluju. Postignuta je tješnja saradnja sa stranim kompanijama, a FIPA je detaljnije upoznata sa uslovima poslovanja i konkretnim preprekama u toku registracije ali i kasnije u toku poslovanja kompanija. Na osnovu konkretnih problema ili na zahtjev investitora pružala se podrška stranim investitorima u rješavanju problema. Agencija je, u okviru svojih nadležnosti i uz kontakte sa nadležnim institucijama, upućivala na rješavanje problema i pomagala kompanijama. Također, na osnovu Aftercare analize, pripremani su, „Prijedlozi za unapređenje poslovnog okruženja i uslova za investiranje u BiH“, sa prijedlozima za izmjene postojećih zakonskih rješenja i preporukama za rješavanje poteškoća u poslovanju koji se dostavljaju Vijeću ministara BiH.

S obzirom na prvobitna iskustva, moglo se zaključiti da je Aftercare program ispunio očekivanja i potvrdio korisnost u okviru aktivnosti FIPA-e, a godine stečenog iskustva u realizaciji programa vode do novih unapređenja u 2013. godini.

U 2013. godini, FIPA je uz pomoć Međunarodne finansijske korporacije (IFC), članice Grupacije Svjetske banke, pokrenula unaprijeđen Program postinvesticione podrške investitorima uspostavljajući institucionalnu saradnju u BiH, kroz Saradničku mrežu koja uključuje vlasti na državnom, entitetskom, kantonalnom i općinskom nivou. Aftercare posjete sa Saradničkom ili partnerskom mrežom, kao inoviran model posjeta u 2013. godini, se odnosi na dio FIPA Aftercare programa (na 30 od ukupno 65 posjeta za 2013. godinu).

Aktivnosti, uz povećanje broja članova u okviru Saradničke mreže, se nastavljaju u godinama koje slijede. **U okviru Aftercare programa sa Saradničkom mrežom, od 2013. godine, ili u prethodnih pet godina obavljeno je 159 posjeta** (30 u 2013. godini, 42. u 2014., 32. u 2015., 27 u 2016. i 28 u 2017. godini).

Saradnička mreža u 2017. godini

Saradnička mreža u 2017. godini broji 34 članice: Savjet za strane investitore Federacije BiH, Distrikta Brčko, 3 grada (Mostar i Tuzla, a od 2017. i Goražde, ranije uključen kao Općina), 8 kantona (Hercegovačko-neretvanski kanton, Kanton 10 ili Hercegbosanska županija, Kanton Sarajevo, Srednjobosanski kanton, Tuzlanski kanton, Unsko-sanski kanton, Zeničko-dobojski kanton, a od 2017. i Bosansko-podrinjski kanton Goražde), 19 općina (Bosanska Krupa, Centar Sarajevo, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Kiseljak, Posušje, Srebrenik, Tešanj, Travnik, Usora, Visoko, Vitez, Vogošća, Žepče, Živinice, a od 2017. i Općine Grude, Lukavac i Maglaj), kao i predstavnici MVTEO-a i FIPA-e.

Podršku Aftercare programu, kao i u prethodnim godinama, su pružile i općine/opštine koje nisu članovi Saradničke mreže, a na prostoru kojih se nalaze lokacije posjećenih kompanija.

U 2017. godini je obavljeno 50 posjeta, od kojih je 56% (ili 28 posjeta) bilo zajedničkih sa predstavnicima Saradničke mreže.

ANALIZA AFTERCARE POSJETA

ANALIZA AFTERCARE POSJETA ZA 2017. GODINU

U okviru planiranih aktivnosti FIPA-e za prethodnu godinu, obavljeno je 50 posjeta. Analiza Aftercare programa ili Programa postinvesticione podrške u 2017. godini se odnosi na 50 realizovanih posjeta kompanijama sa stranim kapitalom, sa područja oba entiteta i Brčko distrikta (28 sa partnerskom mrežom i 22 samostalne FIPA posjete izvan Saradničke mreže). S obzirom na osnovni princip dobrovoljnosti učešća u Aftercare programu, analiza odgovora za većinu pitanja se odnosi na manji broj kompanija (od 27 do 46), a u zavisnosti od ponuđenih odgovora.

Na osnovu dostavljenih podataka u okviru Aftercare programa za 2017. godinu, osnovni podaci za 50 kompanija su:

- Posjećene kompanije su investirale ukupno 427,7 miliona eura;
- Zapošljavaju 5.457 radnika, od čega su 4.114 novozaposlenih, dok je 1.343 radnika preuzeto kroz privatizaciju ili akviziciju;
- Od analiziranih kompanija njih 33 (odnosno 66%) su proizvodne djelatnosti:

metalska (12)	tekstil i koža (8)
prehrambena (5)	drvena industrija (2)
hemijska (1)	autoindustrija (1)
energetika (1)	ostale proizvodne djelatnosti (3)

Realizovane investicije u okviru proizvodnje su 368,6 miliona eura, a zaposleno je 4.881 radnika od kojih je 3.629 novozaposlenih. U naredne tri godine planirane reinvesticije u okviru proizvodnje su 105,9 miliona eura uz zapošljavanje novih 1.821 radnika.

- Od ostalih djelatnosti u okviru posjećениh kompanija su zastupljene:

uslužne djelatnosti (9)	trgovina (7)
turizam (1)	
- Prema vrsti investicija bilo je: 25 novoosnovanih kompanija (ili 55%), 7 privatizacija ili akvizicija (15%) i 14 zajedničkih ulaganja (ili 30%), a na osnovu 46 odgovora na postavljeno pitanje u okviru upitnika.

Kao i u prethodnim godinama najveća ulaganja registrovana su u okviru privatizacija ili akvizicija, u okviru kojih je u 7 kompanija investirano 302,4 miliona eura i zaposleno 1.380 radnika (970 preuzeti i 410 nova radna mjesta).

U okviru 14 kompanija zajedničkih ulaganja do sada je investirano 66,3 miliona eura, a zapošljavaju 2.411 radnika (365 preuzeti i 2.046 nova radna mjesta).

Za 25 novoosnovanih kompanija registrovano je 57,5 miliona eura investicija do sada i zaposleno je 1.164 radnika (8 preuzeti i 1.156 novih radnih mjesta).

Za novoosnovane kompanije je karakteristično da planiraju značajne reinvesticije, tj. u naredne tri godine planiraju iznos višestruko veći od do sada realizovanih investicija. Kompanije koje su osnovane kao zajednička ulaganja planiraju reinvestirati iznos približan onom koji su već investirali, dok kompanije u okviru privatizacije i akvizicije planiraju uložiti značajno manja sredstva u narednom periodu. Svakako treba uzeti u obzir da su kompanije u okviru grupe privatizacija i akvizicija već realizovale značajne reinvesticije ili 45% od početnih investicija.

Osnovni pokazatelji o poslovanju posjećenih kompanija (zavisno od pitanja, odgovori se odnose na uzorak od 27 do 46 kompanija):

- 78,3% (ili 36 kompanija) je odgovorilo da planira proširenje, unapređenje poslovanja i reinvesticije. Planirane reinvesticije su 613,2 miliona eura (potrebno napomenuti da jedna kompanija planira reinvesticiju do 500 miliona eura u zavisnosti od realizacije planiranih energetske projekata u obnovljive izvore energije);
- 84,8% (ili 39 kompanija) planira povećanje zaposlenosti u naredne tri godine, a broj planiranih novih radnih mjesta je 1.967;
- 81,6% kompanija posluje u skladu sa vlastitim očekivanjima, 7,9% kompanija posluje iznad svojih očekivanja, a znatno iznad svojih očekivanja posluje 5,3% kompanija, dok je 5,3% (ili dvije kompanije od ukupno 38) odgovorilo da posluje ispod očekivanja;
- 52,5% kompanija ocjenjuje poslovno okruženje u BiH kao zadovoljavajuće, 22,5% kao dobro, dok se 20 % odgovora odnosilo na lošu ocjenu poslovnog okruženja, a samo 5 % (ili dvije kompanije od ukupno 40) je ocijenio poslovno okruženje u BiH kao vrlo dobro;
- Generalne ocjene predstavnika stranih investitora o stručnosti i pouzdanosti radne snage, dobavljačima i kooperantima, kao i uslugama transporta u BiH su pozitivne.

Prilikom planiranja investicija, kompanije obično istražuju mogućnosti u više zemalja i procjenjuju koja lokacija može biti najpovoljnija za njihove poslovne aktivnosti. Na osnovu razgovora sa predstavnicima kompanija u 2017., ali i u prethodnim godinama, može se generalno zaključiti da se uslovi poslovanja u BiH najčešće porede sa zemljama regiona.

Inicijalne informacije o mogućnostima ulaganja u BiH posjećene kompanije su, između ostalog, dobile i pomoću investicionih konferencija, savjetnika/posrednika ili drugih izvora kao što je internet, pa su u tom smislu i promotivne aktivnosti FIPA-e potvrdile posrednu korist. Međutim, najveći broj posjećenih kompanija je inicijalno saznao o mogućnostima investiranja u BiH kroz razne poslovne kontakte (partnere, dobavljače, klijente). Od posjećenih kompanija u 2016., šest je podataka o

mogućnostima ulaganja u BiH dobilo od FIPA-e, a u 2017. dvije kompanije su inicijalne podatke dobile od FIPA-e (direktno i web).

Kao prednost za BiH, mogu se istaći i zasluge dijaspore (lične inicijative privrednika koji su porijeklom iz BiH) ili poticaji drugih vlada koji su imali programe za širenje poslovanja u BiH. U okviru posjećenih kompanija u 2017. godini, 11 kompanija (ili 28,2% od 39 dostavljenih odgovora) je povezano sa dijasporom. Od 11 kompanija, u 10 kompanija privrednici porijeklom iz BiH su vlasnici ili suvlasnici, a u jednoj kompaniji oni su uposlenici ili savjetnici.

U okviru Aftercare programa za 2017, od 35 kompanija koje su odgovorile na pitanje „da li su poticali i druge da investiraju u BiH“, njih 68,6% (24) je do sada poticalo i druge da investiraju u BiH (negativno je odgovorilo 31,4% ili 11 kompanija). S obzirom da su zadovoljni strani investitori najbolji promotori investicionih potencijala u BiH, tako i investitori koje smo posjetili ili kojima smo uspjeli pomoći u sklopu Aftercare posjeta, potvrđuju važnost programa i u promotivne svrhe.

Realizovane i planirane investicije

Ukupno realizovane investicije za kompanije posjećene u 2017. godini su 427,7 miliona eura. Na osnovu dostavljenih odgovora o odnosu početnog i do sada reinvestiranog kapitala u ukupnim investicijama, početni kapital učestvuje sa 67,2% a do sada realizovane reinvesticije sa 32,8% u okviru ukupnih ulaganja (početni investirani kapital 287,6 miliona eura i do sada reinvestirani kapital 140,1 milion eura). Za kompanije posjećene u 2017. godine, pozitivan je podatak da planiraju značajne reinvesticije u naredne tri godine.

Analizirajući odgovore u okviru Aftercare upitnika, značajan podatak je da **78,3% kompanija planira nova ulaganja** (procent se odnosi na 36 od 46 kompanija), **a planirane su reinvesticije od 613,2 miliona eura.** Potrebno je napomenuti da se najveći iznos odnosi na planove jedne kompanije za realizacija energetskog projekta (obnovljivi izvori energije). Ako se izuzme odgovor navedene kompanije, najviše reinvesticija je planirano u okviru proizvodnih djelatnosti.

U okviru proizvodnih djelatnosti (33 kompanije), do sada je investirano 368,6 miliona eura (69,9% čine početna ulaganja a reinvesticije 30,1%), a planirano je 105,9 miliona eura novih investicija za naredne tri godine (29% od realizovanih investicija).

Uz sve poznate poteškoće poslovanja u BiH, realizovane i planirane reinvesticije stranih kompanija u BiH su pozitivan pokazatelj s obzirom da, uz pozitivne poslovne rezultate, većina stranih investitora koji posluju u BiH realizuje ili najavljuje širenje aktivnosti i nove investicije.

Nova zapošljavanja

50 kompanija zapošljava ukupno 5.457 radnika, od čega su 4.114 novozaposleni, dok je 1.343 radnika preuzeto kroz privatizaciju ili akviziciju. U većini posjećenih kompanija (33), očekivano najviše zaposlenih ili 4.881 je u okviru proizvodnih djelatnosti (1.251 preuzetih radnika i 3.629 novih radnih mjesta).

Na osnovu odgovora u okviru Aftercare upitnika, evidentirano je da 84,8% (ili 39 od 46) kompanija planira povećanje zaposlenosti u naredne tri godine. **Planirano je 1.967 novih radnih mjesta u naredne tri godine.** Očekivano, najviše ili 1.821 novozaposlenih planirano je u proizvodnim djelatnostima.

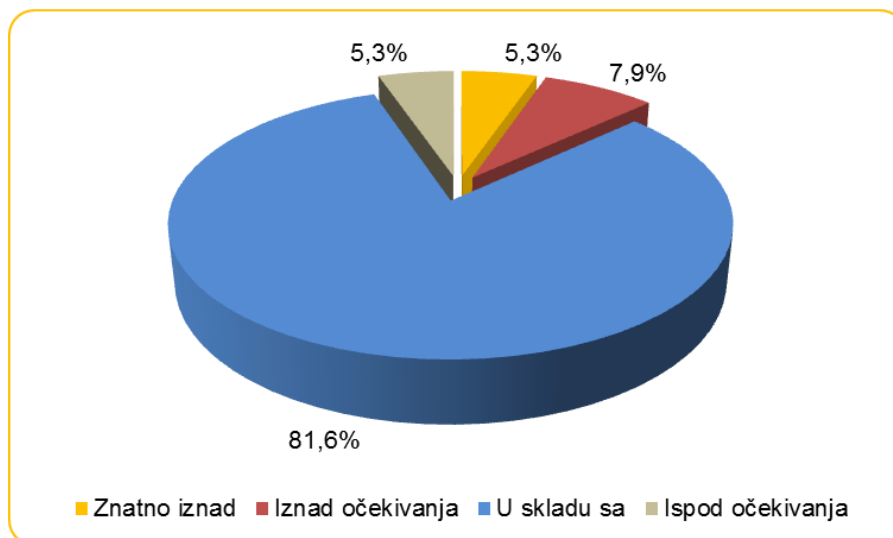
Uz direktno zapošljavanje ili korištenje usluga drugih kompanija iz BiH, kompanije sa stranim kapitalom su često i pokretači razvoja lokalnih zajednica, a njihove aktivnosti pozitivne su i u segmentu obrazovanja i usavršavanja mladih u BiH.

Za razliku od prethodnih godina kada je dostupnost kvalifikovane radne snage bila jedna od prednosti domaćih lokacija, sve češće se u razgovoru sa predstavnicima stranih kompanija iznosi problem nedostatka pojedinih kadrova za planirana proširenja. Često su upravo kompanije sa stranim kapitalom pokretači i učesnici u aktivnostima prekvalifikacija i obuka nezaposlenih, a u skladu sa tržištem rada.

Kompanije sa stranim kapitalom o poslovnom okruženju u BiH

Na osnovu odgovora u okviru upitnika za 2017. godinu (za 38 kompanija), 81,6% kompanija posluje u skladu sa vlastitim očekivanjima (31 kompanija), 7,9% (ili 3 kompanije) posluje iznad svojih očekivanja, 5,3% (dvije kompanije) posluje znatno iznad svojih očekivanja, dok 5,3% kompanija (ili dvije) posluje ispod očekivanja.

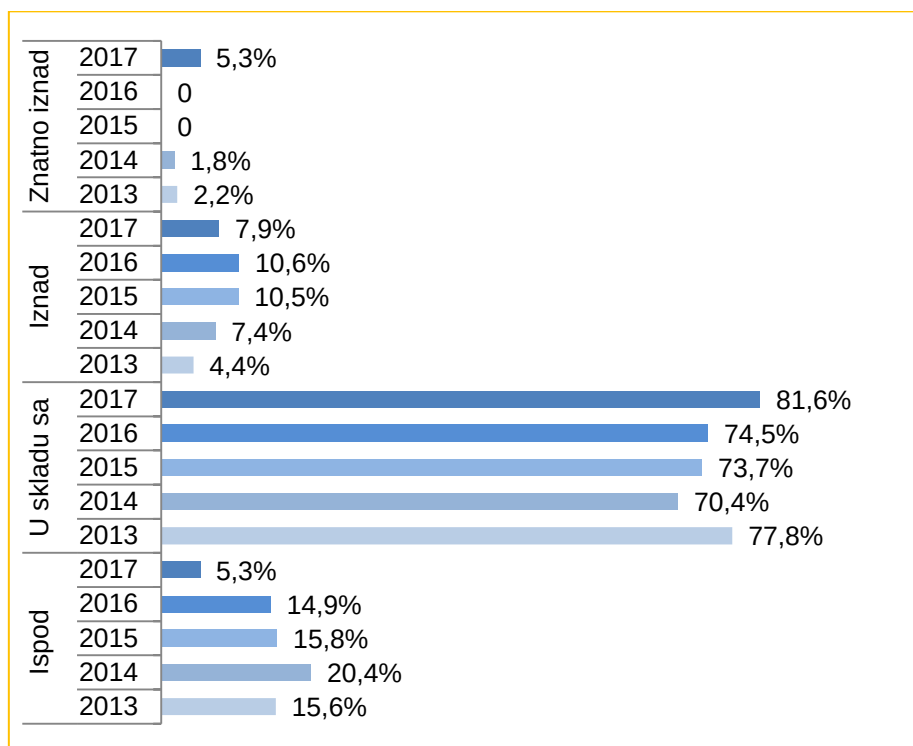
Ocjena poslovnih rezultata u odnosu na očekivanja, u 2017. godini

Izvor: Aftercare program 2017, FIPA februar 2018.

Prema usporednom pregledu za period 2013. – 2017. godina, evidentno je da najveći broj kompanija posluje u skladu sa svojim očekivanjima. Podaci za 2017. su nešto povoljniji u odnosu na period 2013. – 2016. s obzirom da se manji procent odgovora odnosi na poslovanje ispod očekivanog i veći zbirni procent odgovora ocjenjuje poslovne rezultate iznad i znatno iznad očekivanih.

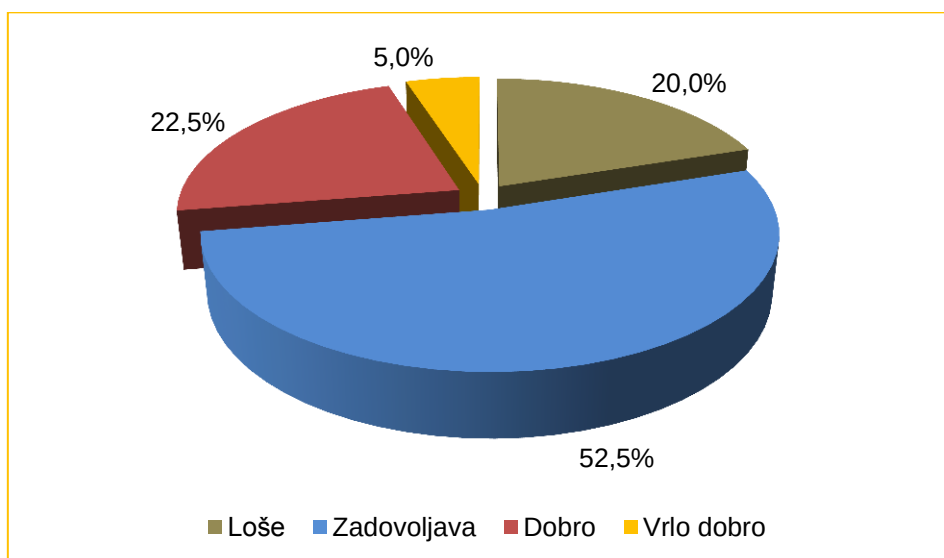
**Ocjena poslovnih rezultata u odnosu na očekivanja,
usporedni pregled odgovora u okviru posjeta od 2013. do 2017. godine**

Izvor: Aftercare program 2013. - 2017, FIPA februar 2018.

Na pitanje o ocjeni **ukupnog poslovnog okruženja u BiH** odgovorilo je 40 kompanija. Na osnovu odgovora 20% kompanija je ocijenilo poslovno okruženje u BiH kao loše (8 kompanija), najviše, odnosno 52,5% se izjasnilo da poslovno okruženje zadovoljava (21 kompanija), 22,5% odgovora (ili 9 kompanija) je ocijenilo poslovno okruženje kao dobro, dok su dvije kompanije ili 5% poslovno okruženje u BiH ocijenile kao vrlo dobro.

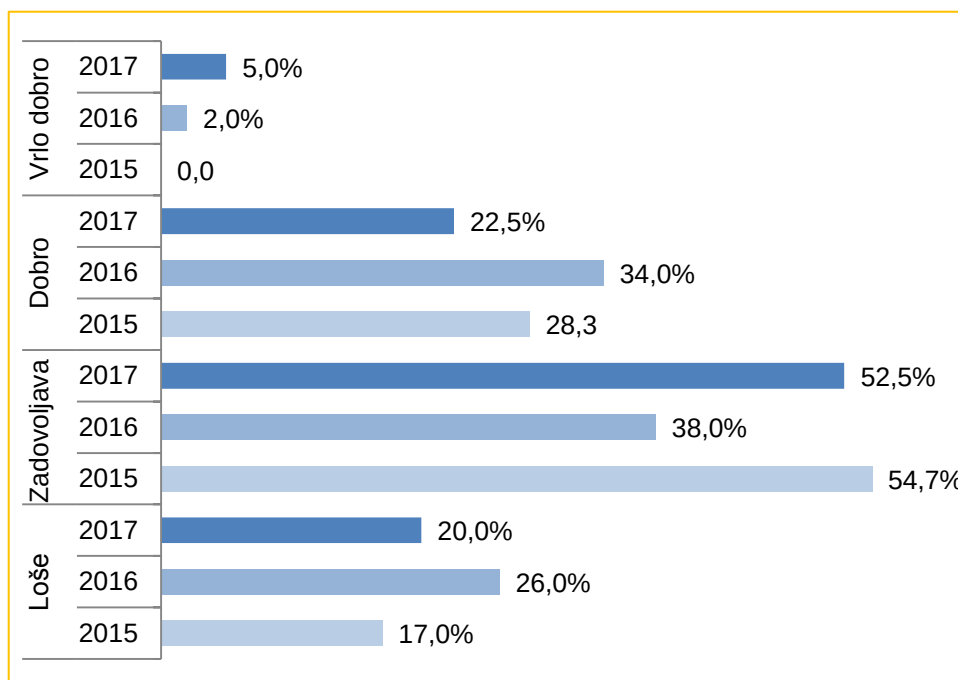
Ocjena ukupnog poslovnog okruženja u BiH za 2017. godinu

Izvor: Aftercare program 2017, FIPA februar 2018.

S obzirom na izmjenu u okviru upitnika (drugačija formulacija pitanja) usporedna analiza sa odgovorima iz 2013. i 2014. godine se ne bi mogla smatrati relevantnom, te slijedi usporedni pregled sa odgovorima za period 2015. - 2017.

Ocjena ukupnog poslovnog okruženja u BiH, usporedni pregled odgovora u okviru posjeta za 2015. - 2017. godinu

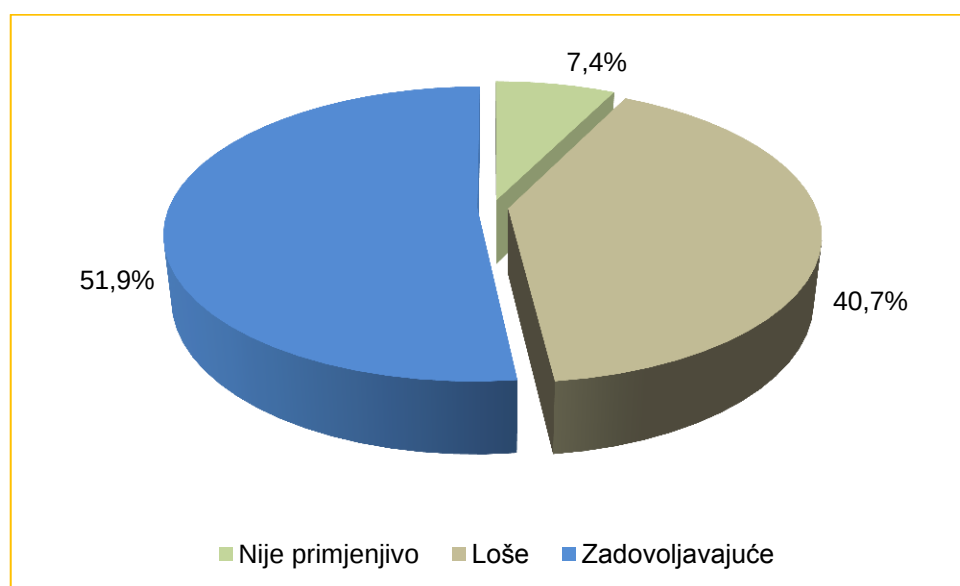
Izvor: Aftercare program 2015. - 2017, FIPA februar 2018.

Usporedbom odgovora, uz variranja u procentualnom učešću, najveći broj odgovora se odnosi na ocjene da poslovno okruženje u BiH zadovoljava ili da je dobro. U odnosu na 2015. godinu u 2016. je povećan procentualni iznos odgovora koji ocjenjuju poslovno okruženje u BiH kao dobro ili vrlo dobro, ali u isto vrijeme je povećan i broj odgovora koji su poslovno okruženje ocijenili kao loše. U 2017. godini je manji procent odgovora koji ocjenjuju poslovno okruženje kao loše ali i dobro, dok je povećano procentualno učešće odgovora da poslovno okruženje zadovoljava ili da je vrlo dobro.

Bez obzira na eventualna unapređenja koja se statistički mogu iskazati i dalje je velik broj odgovora koji ocjenjuju poslovno okruženje u BiH kao loše. To je svakako znak, svim nivoima vlasti, da se trebaju učiniti dodatni naponi u cilju poboljšanja poslovnog ambijenta i osigurati uslovi za nova ulaganja, kako stranih tako i domaćih investitora.

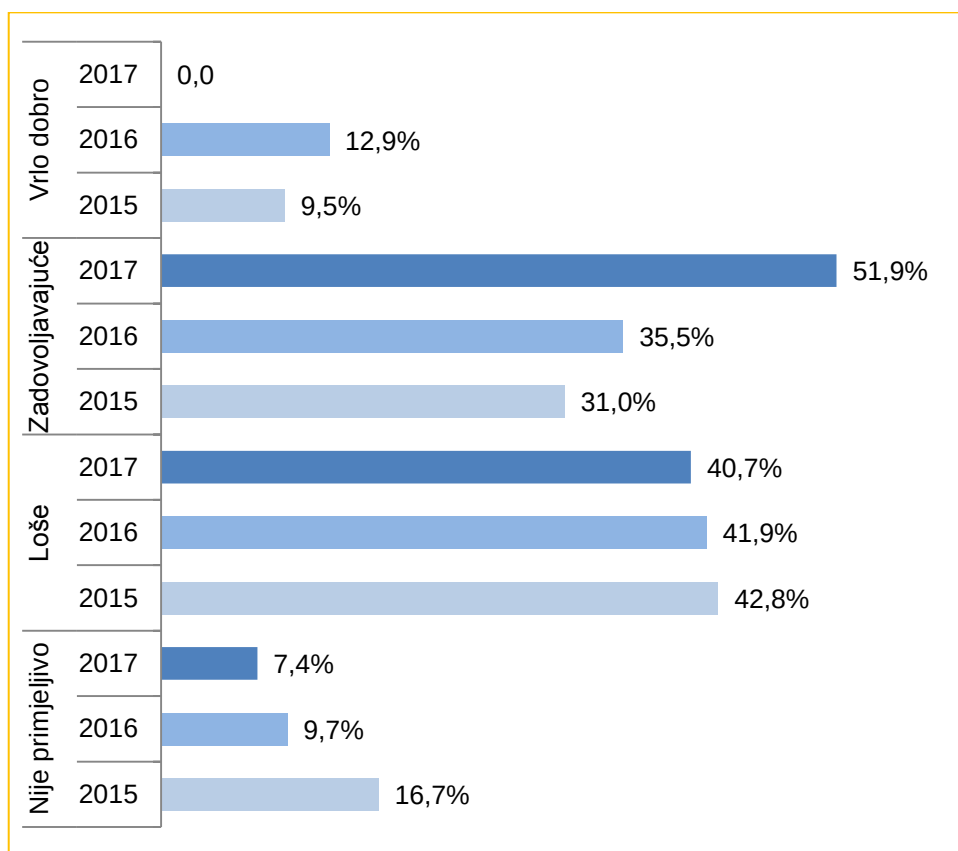
Na osnovu pitanja u okviru Aftercare upitnika „**koliko kompanije poznaju usluge / podršku, koje investitorima pružaju institucije na raznim nivoima vlasti**“, analiziran je 31 ponuđeni odgovor.

Pitanje: koliko poznajete usluge / podršku koje investitorima pružaju institucije?

Izvor: Aftercare program 2017, FIPA februar 2018.

**Usporedni pregled odgovora za 2015. - 2017. godinu:
koliko poznajete usluge/podršku koje investitorima pružaju institucije?**

Izvor: Aftercare program 2015. - 2017, FIPA februar 2018.

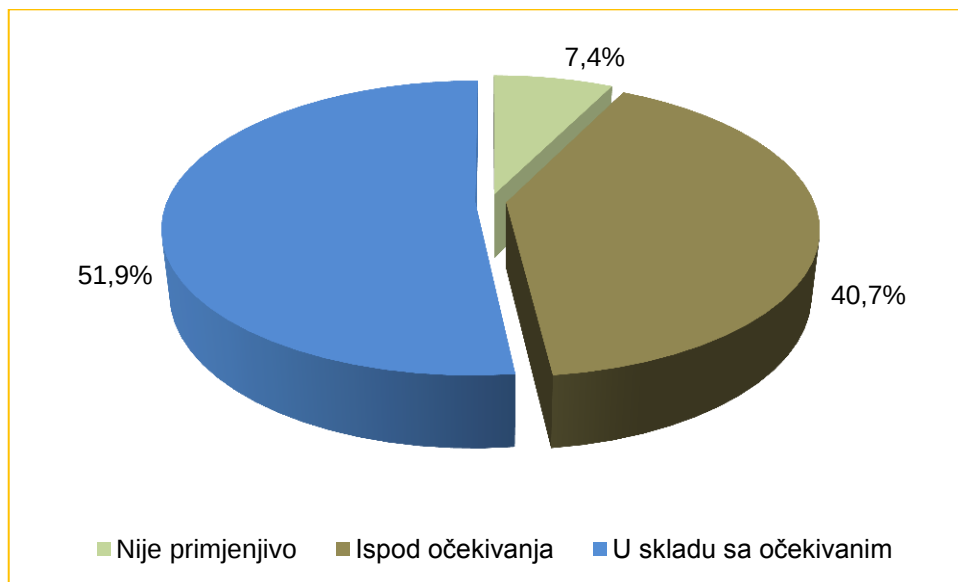
Najveći broj odgovora ili 51.9% potvrđuje da su kompanije zadovoljavajuće upoznate sa uslugama i podrškom koju investitorima pružaju institucije na svim nivoima vlasti u BiH, ali značajan procent od 40,7% se odnosi na odgovore da su loše upoznati. Za dvije kompanije ili 7,4% (od 27 odgovora) pitanje nije primjenljivo, a niti jedna kompanija nije odgovorila da su dobro upoznati sa podrškom institucija.

S obzirom na izmjene upitnika usporedni pregled se odnosi na period od 2015. – 2017. godine. U 2016. u odnosi na 2015. godinu je evidentirano povećanje odgovora koji potvrđuju da su kompanije dobro ili zadovoljavajuće upoznate sa podrškom institucija. U 2017. se za razliku od prethodnih godina, kada se najveći broj odgovora odnosio na ocjenu da su kompanije loše upoznate sa podrškom koju investitorima pružaju institucije, najviše ili preko 50% kompanija ocijenilo da su zadovoljavajuće upoznati sa podrškom institucija. Međutim i dalje se značajan procent odnosi na ocjenu „loše“ te se i dalje nameće preporuka da je neophodno dodatno informisati investitore o uslugama i podršci koje pružaju institucije na svim nivoima vlasti u BiH.

Na pitanje „**da li je podrška institucija u skladu sa vašim očekivanjima**“ odgovorilo je 27 kompanija, a najveći procent ili 51,9% se odnosi na odgovor da je

podrška institucija u skladu sa očekivanjima. Prema odgovorima 40,7% predstavnika investitora smatra da je podrška institucija ispod očekivanja, a u 2017. godini niti jedna kompanija nije odgovorila da je podrška bila iznad očekivane. S obzirom da nisu tražili ili očekivali podršku 7,4% odgovora se odnosilo na „nije primjenjivo“ (dvije kompanije od ukupno 27).

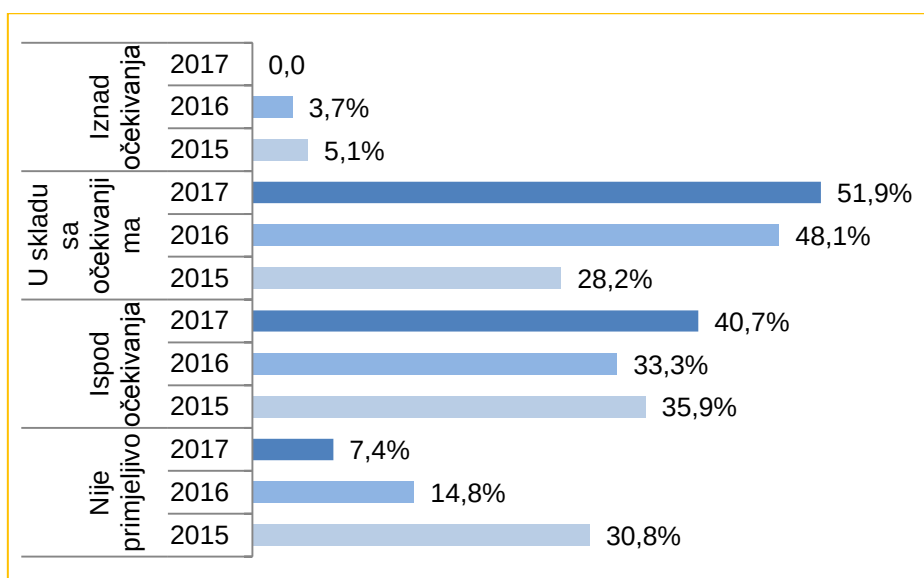
Podrška institucija u odnosu na očekivanja investitora, odgovori u 2017. godini

Izvor: Aftercare program 2017, FIPA februar 2017.

Analizirajući i odgovore u prethodnim godinama, očekivano veliki procent odgovora potvrđuje da investitori nisu zadovoljni podrškom od institucija u posljednje tri godine.

Usporedni pregled odgovora za 2015. - 2017. godinu: da li je podrška institucija u skladu sa vašim očekivanjima?

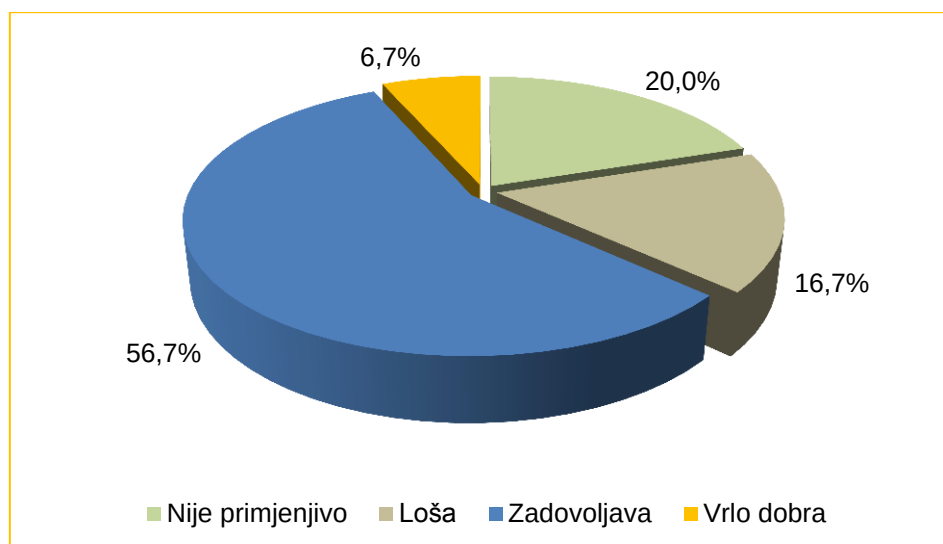
Izvor: Aftercare program 2015. - 2017, FIPA februar 2018.

U 2016. i 2017. godini je povećan procentualni iznos odgovora da je podrška institucija u skladu sa očekivanjima. Iako su u prethodnim godinama odgovori na pitanje bili drugačije formulisani, odgovor „da je podrška institucija ispod očekivanja“ je bio dominantan i u prethodnim godinama. U odnosu na 40,7% odgovora iz 2017:

- U 2016. je bilo 33,3% odgovora da je podrška investitorima ispod očekivanja, a 35,9% je bilo u 2015. godini.
- U 2014. godini je bilo 38% odgovora kako je podrška ispod ili znatno ispod očekivanja (od čega je 7% smatralo da je podrška znatno ispod očekivanja);
- U 2013. podrška investitorima za posljednje tri godine je ocijenjena sa 48,6% odgovora kao ispod ili znatno ispod očekivanja (od čega je 5,7% kompanija smatralo da je podrška znatno ispod očekivanja).

Ocjena stručnosti izvršnog osoblja institucija na raznim nivoima vlasti potvrđuje da 63,3% predstavnika kompanija ima pozitivno mišljenje o stručnosti osoblja institucija. 56,7% odgovora je ocijenilo stručnost izvršnog osoblja institucija kao zadovoljavajuću, dok je 6,7% ocjena bilo „vrlo dobra stručnost“. Negativne ocjene stručnosti za uposlenike institucija dalo je 16,7% ispitanika, a 20 % je odgovorilo „nije primjenjivo“ (nemaju mišljenje o stručnosti osoblja s obzirom da nisu tražili savjet od predstavnika institucija, te nisu ocjenjivali njihovu stručnost). Napominjemo da se analiza odnosi na ograničen broj odgovora (30 kompanija je ponudilo odgovor).

Ocjene stručnosti izvršnog osoblja institucija, za 2017. godinu

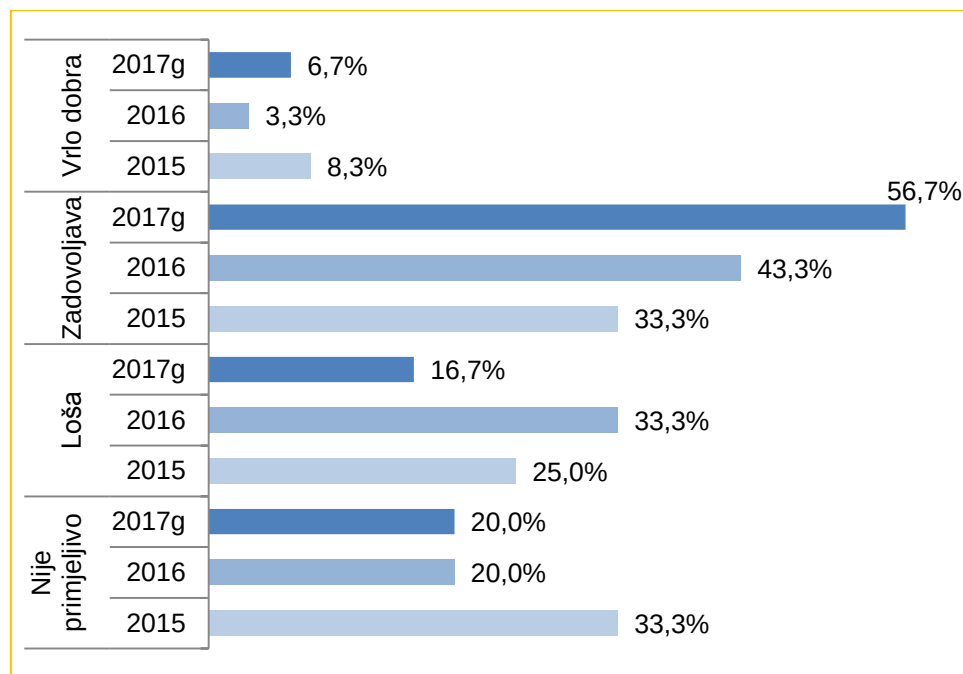
Izvor: Aftercare program 2017, FIPA februar 2018.

Negativne ocjene stručnosti za uposlenike institucija u odnosu na 16,7% odgovora iz 2017, možemo usporediti sa prethodnim godinama:

- U 2016. godini je bilo 33,3% odgovora koji su negativno ocijenili stručnost uposlenika institucija, a 25% u 2015. godini (svi nivoi vlasti / institucija);

- U 2014. godini negativne ocjene stručnosti za uposlenike institucija dalo je 23% ispitanika, a u 2013. godini 33,3% ispitanika je dalo odgovore da je stručnost izvršnog osoblja institucija loša ili vrlo loša.

**Usporedni pregled odgovora za 2015. - 2017. godinu:
ocjena stručnosti izvršnog osoblja institucija?**

Izvor: Aftercare program 2015. - 2017, FIPA februar 2018.

Veći procent odgovora odnosi se na pozitivno mišljenje o stručnosti uposlenika institucija. Mada su loše ocjene stručnosti osoblja institucija značajno manji u 2017. u odnosu na prethodne godine, još uvijek je i visok procent sa negativnim ocjenama, koji upozorava na neophodna unapređenja.

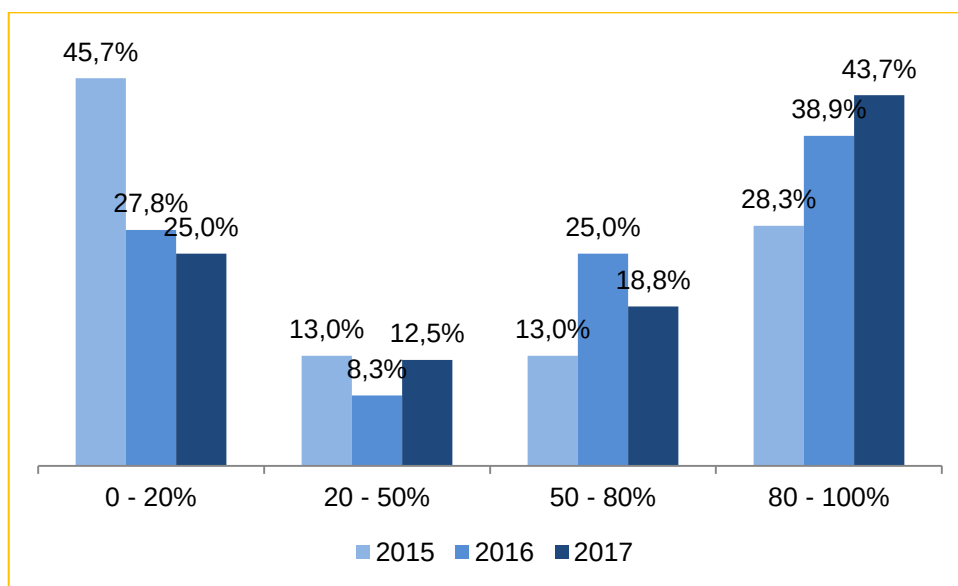
Korištenje inputa iz BiH

Većina posjećenih kompanija je izvozno orijentisana, a dio inputa / materijala, u okviru poslovanja koriste iz BiH.

U 2017. godini, 70,6% posjećenih kompanija (ili 24 od 34 kompanije koje su ponudile odgovor na postavljeno pitanje) izvozi od 80-100% svoje proizvodnje, a 11,8% (4 kompanije) izvoze od 50-80% proizvoda (većina odgovora od kompanija iz proizvodnih djelatnosti). Izvoz manji od 50%, a prema odgovorima u 2017., odnosi se na: 2,9% (1 kompanija) od 20-50% i 14,7% (5 kompanija) izvozi od 0-20% proizvoda/usluga.

Izvozno orijentisane kompanije su preovladavale i u 2016. godini. Prema odgovorima od 32 kompanije (koliko je odgovorilo na postavljeno pitanje) njih 25 ili 59,5% izvozilo je od 80-100% proizvoda/usluga. U 71,4% kompanija izvoz je činio više od 50% dok je za 28,6% kompanija izvoz bio manje od 50% proizvoda/usluga.

Pitanje: koliko inputa / materijala potiče iz BiH, 2015. - 2017. godina

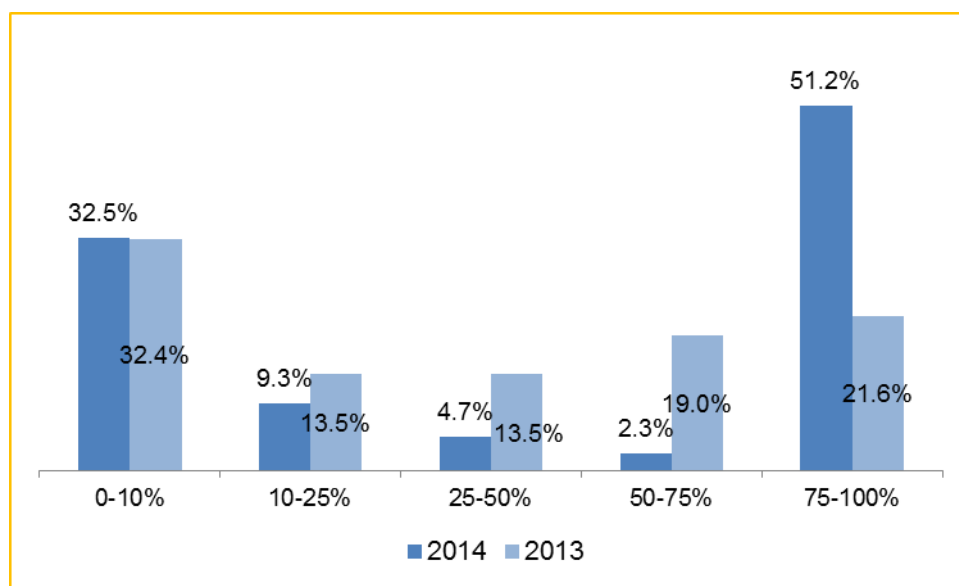
Izvor: Aftercare program 2015. - 2017, FIPA februar 2018.

U 2017. godini prema ponuđenim odgovorima (32 kompanije dale odgovor na postavljeno pitanje): najviše kompanija (14 od ukupno 32) ili 43,8% koristi od 80-100% inputa iz BiH, 25 % (ili 8 od 32) koristi od 0-20% inputa iz BiH, 18,8% (ili 6 od 32) koristi od 50-80%, dok 12,5% kompanija (ili 4 kompanije od 32) koristi od 20-50% inputa iz BiH.

U 2017. više od 50% kompanija koristi preko 50% inputa iz BiH, što je bio slučaj i sa kompanijama posjećenim u 2016., za razliku od kompanija iz 2015. godine kod kojih je više od 50% kompanija odgovorilo da koriste manje od 50% inputa iz BiH.

Radi boljeg uvida u **korištenje inputa** predstavljeni su grafikoni koji prikazuju odgovore u okviru Aftercare upitnika za periode 2015. – 2017. i 2013. - 2014. godine (zbog izmjena u okviru upitnika). Ne predlaže se usporedni pregled u smislu povećanja / smanjenja, s obzirom da je korištenje inputa usko vezano sa specifičnim djelatnostima kompanija, pa je tako u zavisnosti od različitih kompanija koje su posjećene u različitim vremenskim periodima. Kompanije koje koriste minimalno učešće inputa iz BiH, većinom se bave doradom proizvoda za poznatog kupca ili preradom sirovina kojih u BiH nema dovoljno.

Pregled odgovora na pitanje „koliko inputa / materijala potiče iz BiH“ u 2013. i 2014. godini

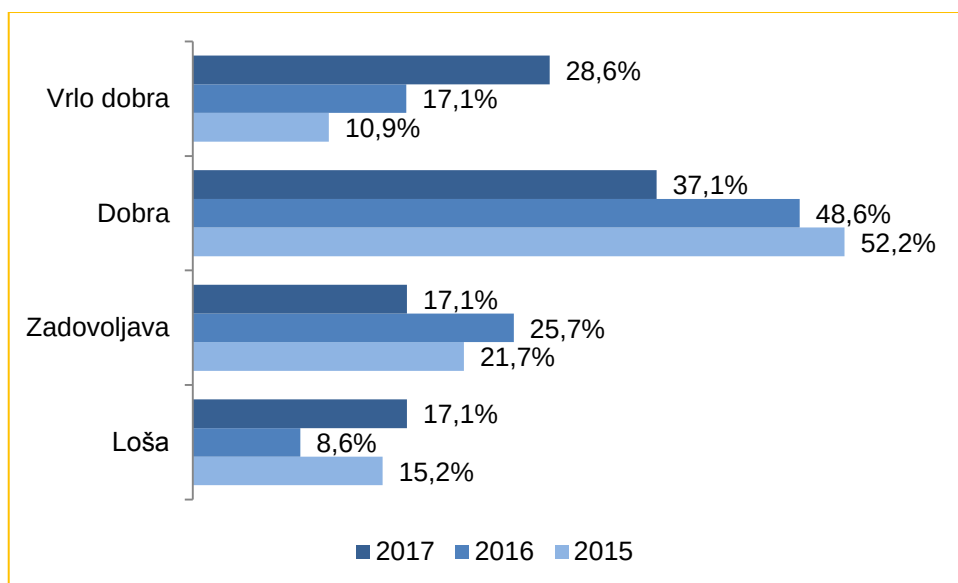
Izvor: Aftercare program 2013. i 2014, FIPA februar 2016.

Osnovne ocjene poslovanja

Osnovne ocjene poslovanja odnose se na stručnost i pouzdanost radne snage, ocjene dobavljača, kooperanata i saradnika iz BiH, dostupnost finansijskih usluga i kvalitetu transporta. Slijede grafički prikazi na osnovu ponuđenih odgovora za 2017. uz uporedni pregled sa rezultatima iz 2016. i 2015. godine.

Možemo napomenuti da se u odnosu na postavljena pitanja o uslovima poslovanja nisu očekivale značajnije promjene u uporedbi sa prethodnom godinom. Promjene je svakako značajnije pratiti u dužem vremenskom intervalu za što će se stvoriti uslovi u narednim godinama. S obzirom na promjenjivost uslova poslovanja, Analiza će svakako biti značajnija sa usporedbom odgovora većeg broja kompanija i u dužem vremenskom intervalu.

Ocjena radne snage, stručnost i pouzdanost

Izvor: Aftercare program 2015. - 2017, FIPA februar 2018.

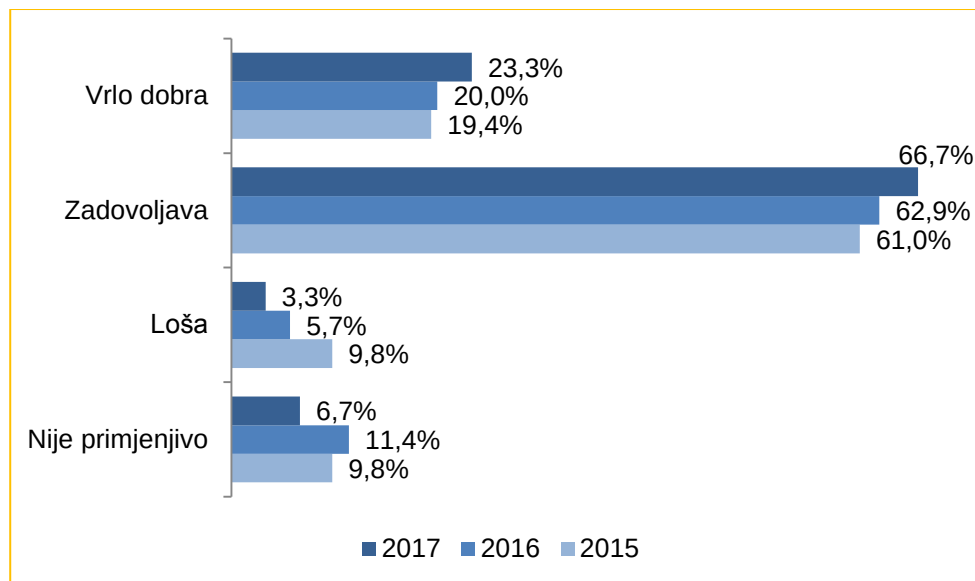
Mada je generalno i u 2017., kao i u prethodnim godinama, ocjena radne snage pozitivna, može se primjetiti i veći procent odgovora koji radnu snagu u BiH ocjenjuju kao „veoma dobru“ ili „lošu“. Za 2017. godinu ocjena radne snage je pozitivna sa 37,1% odgovora da je stručnost i pouzdanost radne snage „dobra“ (ili 13 od 35 kompanija). Ocjene „vrlo dobra“ dalo je 28,6%, odnosno 10 od 35 kompanija. Podjednak broj kompanija dalo je odgovore „zadovoljava“ i „loše“ – po 6 kompanija (po 17,1%).

Dostupnost kvalifikovane radne snage je bila jedna od prednosti domaćih lokacija. Na žalost, sve češće se u razgovoru sa predstavnicima stranih kompanija iznosi problem nedostatka pojedinih kadrova za planirana proširenja. Uz IT sektor ili usko stručna znanja u okviru tehničke struke (primjer CNC operater ili druga zanimanja metalnog sektora) navode se problemi sa regrutovanjem stručnih kadrova i u ostalim djelatnostima.

Prepoznata je potreba i više pažnje je usmjereno usklađivanju obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada, na čemu je neophodno raditi i u narednim godinama. Pozitivna ocjena za radnu snagu je jedna od prednosti za investirenja u BiH, a unapređenje stručnosti je svakako zahtjev i za povećanje konkurentnosti naših kompanija.

Ocjena dobavljača, kooperanata i saradnika iz BiH je bila pozitivna u prethodne tri godine (uz činjenicu da je ocjena „zadovoljava“ u kontekstu ponuđenih odgovora pozitivna). U 2017. je povećano učešće pozitivnih ocjena i to na 23,3% (ili 7 od 30) odgovora kao „vrlo dobra“ i 66,7% (20 od 30) „zadovoljava“. Loša ocjena se odnosi na 3,3% (ili 1 od 30) odgovora, a u 6,7% slučajeva (ili 2 od 30) na „nije primjenjivo“ s obzirom da ne koriste usluge saradnika u BiH.

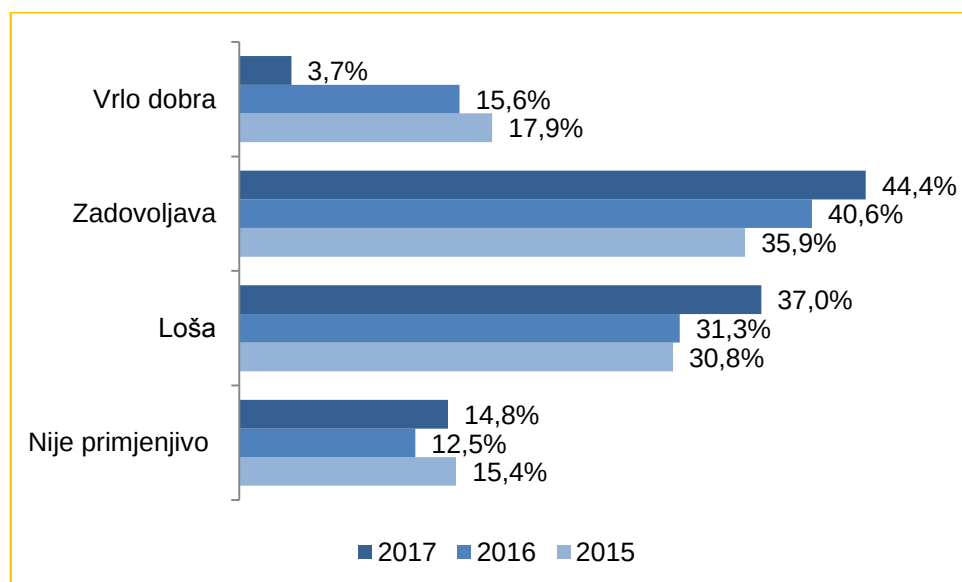
Ocjena dobavljača, kooperanata i saradnika iz BiH

Izvor: Aftercare program 2015. - 2017, FIPA februar 2018.

Ocjene dobavljača, kooperanata i saradnika su bile pozitivne i u 2016. i 2015. godini, a može se istaći i podatak da se uz povećanje pozitivnih ocjena, smanjuje procent sa ocjenom „loša“ za kooperante i saradnike sa kojima strane kompanije posluju u BiH.

Ocjena dostupnosti finansijskih usluga

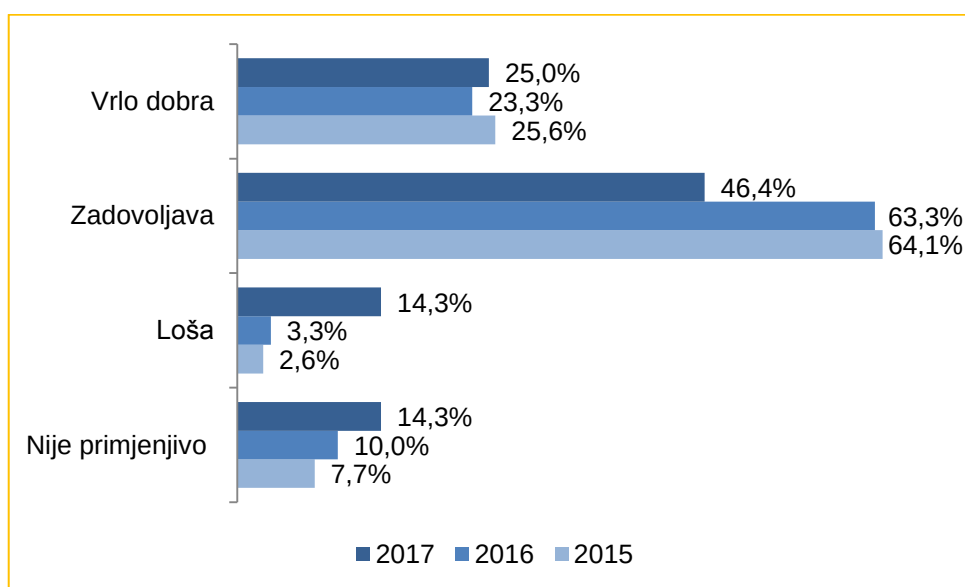
Izvor: Aftercare program 2015. - 2017, FIPA februar 2018.

Dostupnost finansijskih usluga je u 3,7% odgovora u 2017. godini (ili 1 od ukupno 27 kompanija) ocjenjena kao „vrlo dobra“, a u 44,4% (12 od 27) da „zadovoljava“

potrebe investitora. Značajan procent od 37 % (ili 10 od 27) je odgovorio da je dostupnost finansijskih usluga „loša“ ili ispod očekivanja. U 14,8% (4 od 27) slučajeva odgovor je „nije primjenjivo“, s obzirom da nisu tražene značajnije finansijske usluge u BiH.

Osim što je smanjeno učešće odgovora sa ocjenom „vrlo dobro“, ocjene date u 2017. su u skladu sa odgovorima iz prethodnih godina. Očekivano značajan procent ili preko 30% kompanija je ocijenilo da je dostupnost finansijskih usluga u BiH „loša“ ili ispod očekivanja. Iz razgovora sa predstavnicima kompanija može se navesti da je od same dostupnosti veći problem cijena kapitala u BiH, a što je uticalo i na odgovor o dostupnosti finansijskih usluga.

Dostupnost i kvalitet usluga transporta

Izvor: Aftercare program 2015. - 2017, FIPA februar 2018.

Dostupnost i kvaliteta usluga transporta je u 2017. ocijenjena sa 25 % (ili 7 od ukupno 28 kompanija) kao „vrlo dobra“, a u 46,4% (13 od 28) da „zadovoljava“ potrebe investitora. Prema 14,3% odgovora (ili 4 od 28) ocijenjeno je da su usluge transporta „loše“. U 14,3% (ili 4 od 28) slučajeva odgovor je „nije primjenjivo“, s obzirom da se ne koriste usluge transporta. Uz povećano učešće odgovora da su usluge transporta „loše“, ostale ocjene su u skladu sa odgovorima koji su dati u prethodnim godinama.

Poznavajući stanje transportne infrastrukture u BiH, a s obzirom na pozitivne odgovore u okviru pitanja „dostupnost i kvalitet usluga transporta“, jasno je da se ocjene odnose na kompanije koje vrše usluge transporta. Unapređenje transportne infrastrukture je svakako jedan od značajnijih razvojnih projekata koji se implementira u BiH. Privrednici u ranijem periodu nisu bili zadovoljni dinamikom realizacije i često su navodili probleme transportne infrastrukture kao nedostatak poslovnog okruženja

u BiH. Aktivnosti koje se provode (drumska infrastruktura, željeznice, riječni i avio transport) trebaju rezultirati kontinuiranom i bržem unapređenju u tom segmentu.

U odnosu na sva postavljena pitanja u okviru upitnika, ocjena dobavljača, kooperanata i saradnika iz BiH, su u najvećoj mjeri ocjenjene pozitivno. Pozitivne ocjene su svakako značajne za uspješno poslovanje stranih investitora. Međutim i uz pozitivne ocjene, generalni i stalni imperativ za kompanije u BiH jeste povećanje konkurentnosti i praćenje najnovijih trendova u poslovanju.

ANALIZA UKUPNO POSJEĆENIH KOMPANIJA ZA PERIOD 2007. – 2017.

Od 2007. zaključno sa decembrom 2017. godine obavljeno je 570 posjeta, a **analiza se odnosi na 480 upitnika** s obzirom da sve kompanije nisu odgovorile na tražene podatke ili su pojedine kompanije posjećene više puta¹.

Analiza 480 upitnika² daje vjerodostojan uzorak i pregled stanja i uslova poslovanja u BiH sa pozicije stranih investitora. S obzirom na izmjene aftercare upitnika, za period 2007.-2017. godine, moguća je analiza osnovnih podataka.

Ukupno investirani kapital u 480 kompanije je 4,5 milijardi eura (ili 8,9 milijardi KM) i zaposleno je 65.927 radnika. Uz do sada investirani kapital, 377 kompanija ili **78,5% od ukupnog broja je izrazilo namjeru nastavka ulaganja** u povećanje i proširenje svojih kapaciteta. Uz reinvesticije planirana su i otvaranja novih radnih mjesta.

Analiza kompanija prema vrsti investicije

Prema vrsti investicije, direktne strane investicije (DSI) su podijeljene na: otvaranje novih kompanija, zajednička ulaganja i spajanja kroz akvizicije i privatizacije. Pored ograničenja koja se odnose na dostupan uzorak (480 kompanija), pregled je koristan s obzirom da ne postoje drugi izvori prema kojima je moguće analizirati DSI prema vrsti investicije.

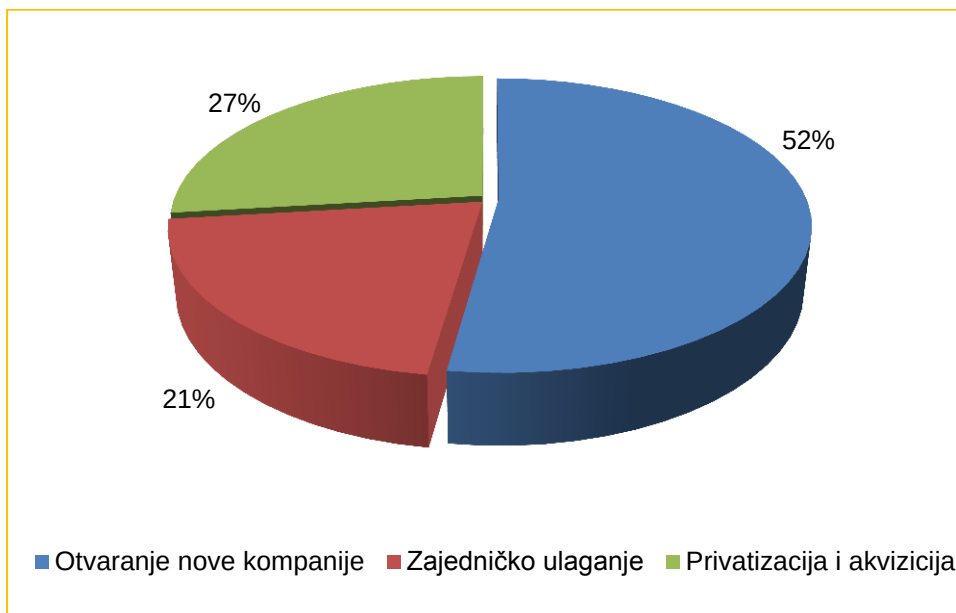
Posmatrano prema vrsti investicije, najveći broj posjećenih kompanija su „novoosnovane kompanije“ ili 52% od ukupno 480 kompanija, ali prema visini ulaganja prednost imaju „privatizacije i akvizicije“ u koje je investirano 64% od

¹ U 2014. su izostavljene 22 posjete pošto su kompanije posjećene u ranijim godinama. U 2015. godini je ponovo posjećeno pet, u 2016. su ponovo posjećene 4 kompanije, a u 2017. je 12 kompanija ponovo posjećeno i podaci su korigovani kako se ne bi duplirali.

² Analizirani upitnici po godinama (prispjeli i umanjeni za kompanije koje su posjećene ponovo) za 480 kompanija su: 76 upitnika na osnovu posjeta u 2007, 38 u 2008, 34 iz 2009, 27 upitnika iz 2010, 30 upitnika iz posjeta u 2011, 33 iz 2012, 50 upitnika iz 2013, 46 upitnika iz 2014, 59 iz 2015, 49 iz 2016. i 38 iz 2017. godine.

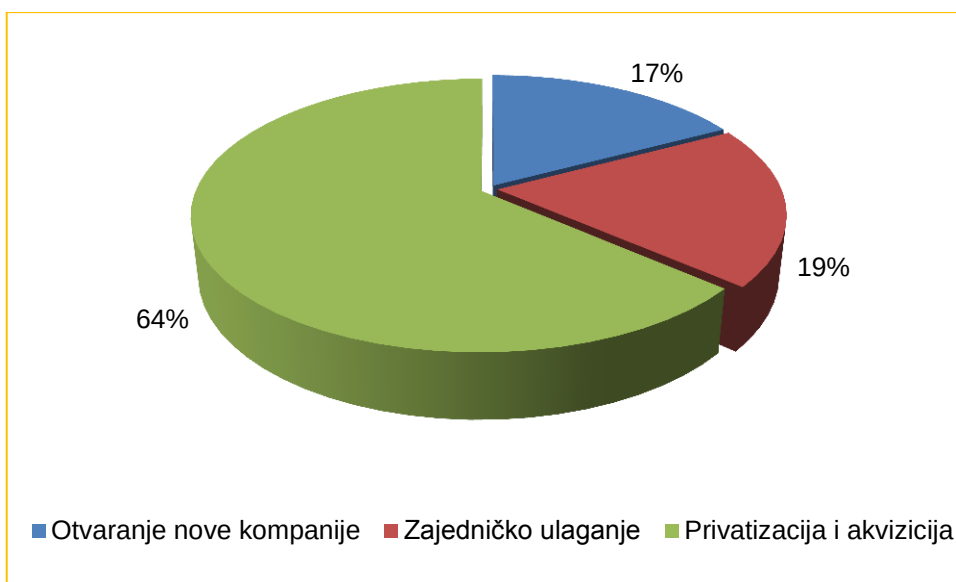
ukupnih direktnih stranih investicija u posjećenim kompanijama (4,5 milijardi eura). S obzirom da su do sada najveći iznosi investicija bili realizovani upravo kroz procese velikih privatizacija, dobiveni rezultati su očekivani.

**Vrste investicija prema učešću u ukupnom broju kompanija
(480 kompanija u okviru Aftercare programa)**

Izvor: FIPA, Aftercare program 2007-2017, februar 2018.

**Vrste investicija prema učešću u ukupno investiranom kapitalu
(4,5 milijardi eura, Aftercare program 2007-2017)**

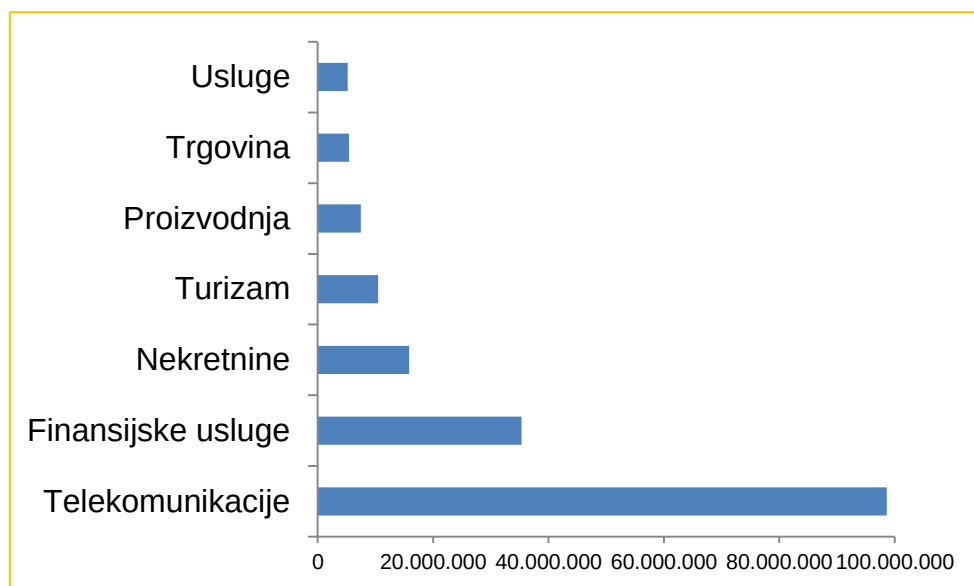
Izvor: FIPA, Aftercare program 2007-2017, februar 2018.

Analiza kompanija prema sektorima

Analiza kompanija po sektorima, u okviru Aftercare programa, rezultat su odnosa posjećenih kompanija, te mogu poslužiti samo kao interni pregled u okviru programa. Od posjećenih kompanija najveći broj (301) je iz sektora proizvodnje. Mada sektor proizvodnje dominira i u zvaničnom pregledu DSI u BiH, dobiveni rezultati se odnose na 480 analiziranih kompanija sa učešćem stranog kapitala. FIPA je svakako nastojala posjetiti sve kompanije sa stranim kapitalom koje imaju veći broj zaposlenih ili su investirale značajnija sredstva, a s obzirom na raznolikost mogućih prepreka u poslovanju najviše je posjećeno kompanija iz sektora proizvodnje. To se svakako odražava i na predstavljene rezultate.

Od 480 kompanija posjećenih u periodu 2007. – 2017. njih 67,5% je bilo iz proizvodnje, 10,6% iz trgovine i 10,2% iz uslužnih djelatnosti. U ukupno investiranim sredstvima (4,5 milijardi eura) 51 % su investicije iz proizvodnih kompanija, 15,2% iz telekomunikacija i 11,1% iz bankarskog sektora (uz napomenu da je manje kompanija posjećeno iz sektora koji slijede iza proizvodnje, tj. 3,1% je posjećenih kompanija u bankarstvu i 1,5% u telekomunikacijama³).

Prosječna ulaganja po sektorima (za 4,5 milijardi eura i 480 kompanije)

Izvor: FIPA, Aftercare program 2007-2017, februar 2018.

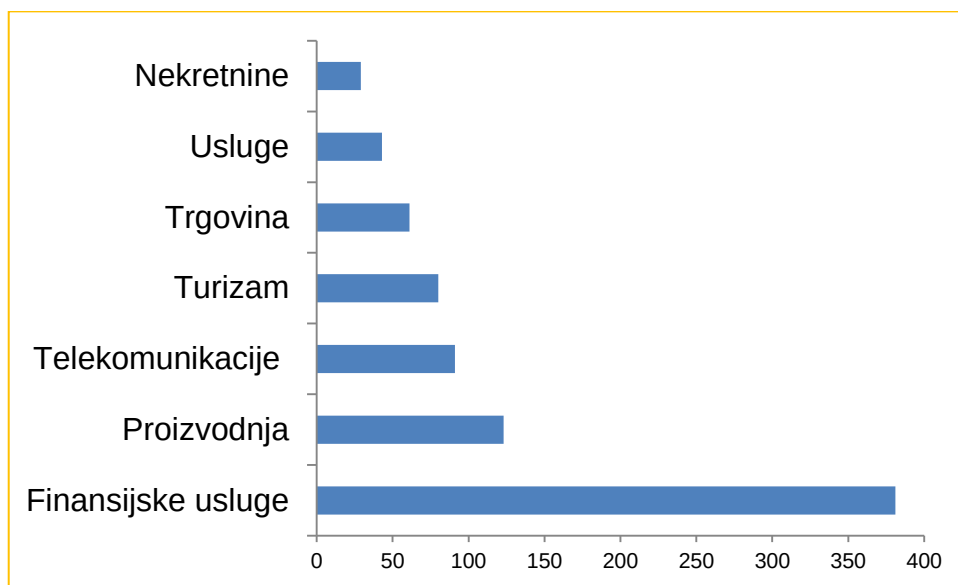
U periodu od 2012. do 2017. najviše (odnosno 189) posjećenih kompanija je u okviru sektora proizvodnje, te zapošljavaju i najveći broj radnika (2.327 zaposlenih).

³ Uz manji uzorak posjećenih kompanija iz sektora telekomunikacija, na rezultate prosječnog ulaganja značajan uticaj ima ulaganje u kompaniju „Telekomunikacije RS“ a.d. Banja Luka – investitor Telekom Srbija A.D. Beograd, koja je i najveća pojedinačna investicija u BiH te se odrazila i na procentualno učešće u okviru sektora telekomunikacija.

Izraženo u procentima u okviru posjećenih kompanija Aftercare programa, u posljednjih šest godina, 81,8% radnika je zaposleno u okviru sektora proizvodnje.

Na sljedećem grafikonu je predstavljen prosječan broj zaposlenih (broj zaposlenih u okviru sektora / broj posjećenih kompanija u okviru sektora) u navedenom periodu. Rezultati se mogu smatrati očekivanim.

**Prosječan broj zaposlenih po sektorima
za kompanije posjećene od 2012. do 2017.**

Izvor: FIPA, Aftercare program 20012-2017, februar 2018.

Poslovno okruženje, analiza za period 2007 – 2017.

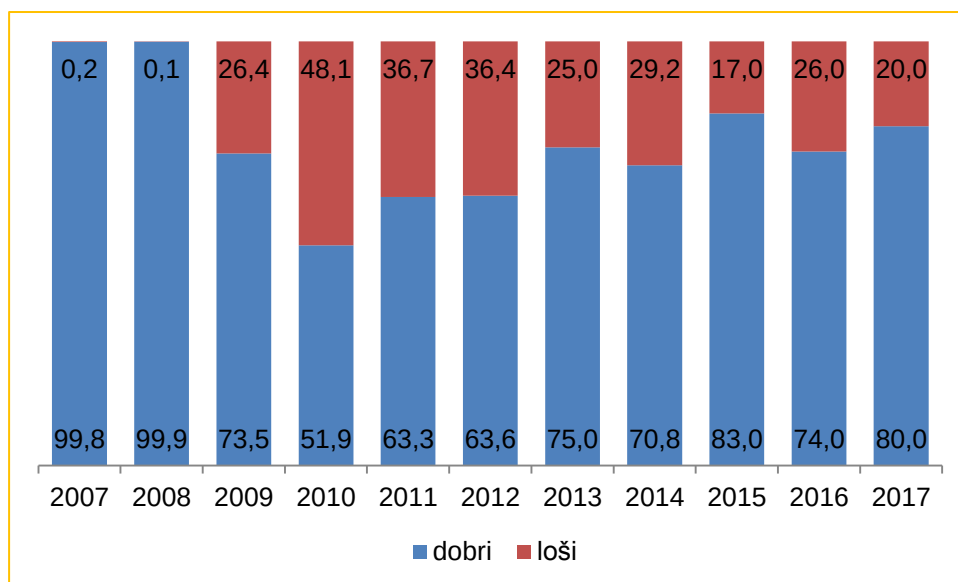
U okviru jedanaestogodišnje realizacije programa došlo je i do promjena u okviru upitnika, tako da izmjene mogu uticati i na usporedni pregled ocjena poslovnog okruženja. Zbog izmjena ponuđenih odgovora⁴ usporedni pregled ocjena poslovnog okruženja je sveden na dva odgovora (poslovno okruženje kao dobro ili loše). Napominjemo da je zbog prilagodbe odgovora iz 2015. godine moguć značajniji uticaj na rezultate i da postignuto unapređenje u 2015. u odnosu na 2014. godinu treba uzeti sa rezervom.

Prema odgovorima stranih investitora (ili predstavnika kompanija sa stranim učešćem kapitala), evidentne su lošije ocjene poslovnog okruženja od 2009. godine. Može se pretpostaviti da su bolje ocjene u 2007. i 2008. godini oslikavale očekivanja stranih investitora da će započeti reformski procesi rezultirati bržim unapređenjima. Zastoj u

⁴ Investitori u okviru razgovora daju generalnu ocjenu poslovnog okruženja u BiH koja je prvobitno bilo opisno predstavljena pitanjem: „Uslovi poslovanja su: Dobri, Zadovoljavajući, Loši i Jako loši. Od 2013. pitanje je preformulisano kao „Uslovi poslovanja su: Vrlo dobri, Dobri, Loši ili Vrlo loši“, a od 2015. su ponuđene kategorije odgovora i to: „Uslovi poslovanja su: Vrlo dobri, Dobri, Zadovoljavajući i Loši“.

reformama i unapređenjima poslovnog okruženja, ali i poslovanje u uslovima ekonomske krize, odrazili su se na ocjene poslovnog okruženja u BiH od 2009. godine.

Grafički prikaz ocjene poslovnog okruženja u BiH (%)
na osnovu odgovora Aftercare upitnika (period 2007. – 2017.)

Izvor: FIPA, Aftercare program 2007-2017, februar 2018.

U 2010. godini ocjene poslovnog okruženja u BiH su bile najnepovoljnije, a kako je već navedeno nešto bolje ocjene u 2015. godini se moraju uzeti sa rezervom s obzirom na izmjene u okviru upitnika. Ocjene poslovnog okruženja u periodu 2013. - 2017. su nešto povoljnije u odnosu na period 2009.-2012, ali svakako ne odražavaju željene rezultate kakve smo imali prije 2009. godine.

Analize informacija koje su prikupljene, ukazuju da su mnoge primjedbe, naročito one koje se odnose na administrativne barijere, poreze i carine bile evidentirane i ranijih godina. Na osnovu ostalih odgovora koji su dati u Aftercare upitniku analizirani su uslovi poslovnog okruženja i prijedlozi za unapređenje koji su detaljnije opisani u nastavku.

Osim uslova poslovanja, u okviru Aftercare odgovora, dostupne su i informacije o razlozima investiranja u BiH. Kao osnovni razlozi za investiranje u BiH, navedeni su: povoljan geografski položaj; širenje tržišta (ne samo lokalno, već i u zemlje sa kojima BiH ima razvijenu ekonomsku saradnju); stručna i cjenovno konkurentna radna snaga; ranije ostvarena dobra poslovna saradnja sa bh kompanijom – opredjeljenje za zajednička ulaganja. Kao prednost za BiH, potrebno je istaći i zaslugu dijaspore (lične inicijative privrednika koji su porijeklom iz BiH ili poticaji drugih vlada koji su imali programe za širenje poslovanja u BiH).

Na žalost, nepovoljne ocjene poslovnog ambijenta u BiH, koje su vidljive i u brojnim međunarodnim izvještajima, ne ohrabruju investitore prilikom odlučivanja o pokretanju poslovanja u našoj zemlji. Međutim, uz poznate nam primjedbe i prepreke za unapređenje poslovnog okruženja, Aftercare posjete potvrđuju da strani investitori u velikoj većini posluju pozitivno i planiraju nova ulaganja u BiH. U odnosu na negativnu percepciju o uslovima poslovanja u BiH, odgovori u okviru Aftercare upitnika oslikavaju da su poslovni rezultati u BiH očekivani ili čak bolji od očekivanog. Povoljniji odgovori svakako ne mogu predstavljati rezultate kojima trebamo biti zadovoljni, niti smiju umanjiti značaj i potrebu ubrzanja reformi u cilju prevladavanja uočenih problema poslovanja u BiH.

Unapređenje poslovnog okruženja je od značaja, kako za privlačenje stranih investitora, tako i za domaće investitore i otvaranje novih radnih mjesta. Unapređenje poslovne klime i konkurentnosti BiH kompanija je imperativ i treba biti cilj svih nivoa vlasti u BiH.

Uz potencijale i potrebu BiH ekonomije, privlačenje direktnih stranih investicija treba da pomogne bržem ekonomskom razvoju, unaprijedi efikasnost i konkurentnost, a u cilju dostizanja većeg standarda građana BiH. Privlačenje stranih investicija je kompleksan i dugotrajan proces i uz iskrenu opredijeljenost to je proces koji zahtjeva koordinaciju, veći angažman i saradnju svih nivoa vlasti u BiH.

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE POSLOVNOG OKRUŽENJA U BiH 2017

UVODNE NAPOMENE

Kao sastavni dio FIPA godišnjeg aftercare izvještaja, *Preporuke za unapređenje poslovnog okruženja*⁵, izražavaju jasno opredjeljenje **FIPA-e i partnerskih institucija** na podršci investitorima, da daju svoj doprinos u svim segmentima (unutar i van države BiH), koji mogu doprinijeti većem prilivu direktnih stranih investicija, reinvestiranju i širenju, bržem i jasnijem ekonomskom razvoju BiH. Pokazatelj su i da brinu o ostvarivanju prava investitora u BiH, dajući doprinos u kreiranju uslova za njihovo veće uključivanje u društveno-ekonomski razvoj BiH. Opredjeljenje je naravno da se dugoročno unaprijede zakonski okviri (koji su temelj pravne države i zaštite ulaganja), njeguje i razvija odnos sa investitorima kao trenutnim ključem razvoja države, kroz intenzivniju i svrsishodniju saradnju i podršku.

Implementacija preporuka

I za 2017. godinu, osnova za izradu preporuka je, kao i ranijih godina, bazirana na izjašnjenjima investitora, sa kojima su održani sastanci na terenu tokom godine, u odnosu na probleme/otvorena pitanja sa kojima su se susretali.

S obzirom da je u prethodnim godinama upućen veliki broj preporuka koje nisu još uvijek realizovane, stava smo da se u narednom periodu treba veća pažnja posvetiti pitanjima implementacije preporuka (uz aktivnost evidentiranja novih), te u saradnji sa vladama i nadležnim institucijama pojedinačno i zajednički, raditi na provedbi istih.

Pregled realizovanih i onih preporuka koje su djelimično realizovane ili su u proceduri

Period 2007-2017.				
Ukupno preporuka	Realizovane preporuke	Djelimično realizovane preporuke	U proceduri	Ostale preporuke
192	24	25	63	79

Dakle, u dosadašnjem periodu, je kroz izvještaje i pojedinačno predloženo ukupno 192 preporuke, od čega su vlade/nadležne institucije potpuno realizovale 24 preporuke u praksi, a djelimično 25. U proceduri je dodatnih 63 preporuka.

⁵ Definicija (*jedna od*) poslovnog okruženja podrazumijeva sve interne i eksterne faktore koji utiču na funkcionisanje kompanije, uključujući zaposlene, kupce, menadžment, snabdijevanje i potražnju te sve propise koji utječu na poslovanje (FIPA preporuke se najvećim dijelom odnose (i odnosile su se) na propise, ali i na zaposlene te druge faktore koji utiču na poslovno okruženje).

Pored dostavljanja preporuka koje zahtijevaju dugoročni angažman kroz izmjene propisa ili sl. FIPA asistira firmama u rješavanju otvorenih pitanja, za one probleme koji ne zahtijevaju reformske mjere, ili tzv. ad hoc otvorena pitanja. U tom pogledu do sada je asistirano u preko sto šezdest (160) otvorenih pitanja investitora (2007-2017.)

Dakle, stava smo da se, pored preporuka koje su u nastavku obrađene, posebna pažnja treba posvetiti **preporukama koje su prezentirane i zahtjevane u prethodnim periodima**, u kom smislu u nastavku i izdvajamo pitanja koja su obuhvaćena prethodnim bliskim periodima (2014.-2017.) a koja još uvijek nisu realizovana, odnosno riješena. Uz to što su pitanja ranije obrađivana, nisu riješena – a diskutovana su tokom velike većine sastanaka sa investitorima i tokom 2017. godine. Dakle, najveći broj prigovora odnosio se upravo na one zahtjeve kao i u periodu 2014.-2017., kako slijedi⁶:

- Obrazovanje⁷ i kvalifikovanost radne snage – nedovoljno kvalifikovana nakon sticanja obrazovanja a odlazak kvalifikovane radne snage. Po određenom broju međunarodnih izvještaja ovaj problem je evidentiran i u većini ekonomija svijeta (treba imati na umu da se globalno/svjetsko tržište mijenja), što ga svakako ne čini manjim, ali daje određenu nadu da se, uz dobru volju, BiH može izdvojiti među onim državama koje intenzivno rade na rješavanju ovog pitanja. Bila bi preporuka također, a sljedstveno politici EU, koja je za period 2017.-2020. planirala budžet od 2.4 milijarde eura, za podršku zapošljavanju mladima, uvesti programe kojima se omogućava mladima da imaju poslovne ponude u roku od 4-6 mjeseci nakon završetka školovanja (po uzoru na EU Youth Guarantee Plan, usvojen od strane EU Parlamenta). Za ovo pitanje, preporuka je nekih investitora da se olakša dolazak kvalifikovane radne snage (izuzimanje iz kvote radnih dozvola i sl.) iz drugih zemalja npr. Kine
- Uvođenje stalnih i boljih praksi, po uzoru na najbolje prakse, u komunikaciji vlada i privrednika, kada je riječ o radnoj snazi, sektorima koje treba jačati, podršci i sl.
- Veća uvezanost u pitanju rješavanja pitanja dijaspore i s tim u vezi potencijala koji mogu doprinijeti ubrzanijem razvoju bh ekonomije
- Loša administracija i nestručan birokratski kadar. Potrebna je stručna doedukacija službenika koji su u dodiru sa privrednicima. Ovom pitanju treba posvetiti značajnu pažnju, jer smo **i u Izvještaju o konkurentnosti za 2017.-2018., najlošije rangirani u neefikasnosti državne administracije, poslije čega slijedi korupcija, zatim poreske stope, politička nestabilnost, vladina nestabilnost, pristup finansiranju, složenost poreznih propisa itd.– kao faktori**

⁶ Za otvorena pitanja investitora koja su taksativno navedena u ovom dijelu *Uvodnih napomena*, izbjegnuto je sistematizovanje po nivoima vlasti (a što je rađeno u Izvještajima prethodnih godina, gdje su detaljnije obrađena ova pitanja), jer smo mišljenja da je rješavanje pitanja odnosi na više nivoa, odnosno potrebno je uvezano, harmonizovano rješavanje ovih pitanja, jer se direktno ili indirektno referira na više različitih nivoa vlasti. Potrebno je da svi nivou vlasti budu upoznati koja pitanja je sa aspekta privrede potrebno prioritarno riješavati, a zatim zbog harmonizacije propisa svih nivoa, da se prati rješavanje otvorenih pitanja bez obzira na koji nivo se odnose, a da bi propis tog nivoa bio usklađen sa usvojenim.

⁷ Na sjednici Vijeća ministara BiH, 29.12. 2017., je usvojena Informacija Ministarstva civilnih poslova o provođenju Okvirnog zakona o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH. **Prema Informaciji, ostvaren je napredak u području usklađivanja nastavnih planova i programa s tržištem rada**. Praktično je ostvarena bolja saradnja škola i poslodavaca uspostavljanjem savjetodavnih vijeća u općinama i tripartitnih vijeća na nivou entiteta, kantona i Brčko distrikta BiH koja mogu doprinijeti boljoj saradnji obrazovanja i tržišta rada, politici upisa i većoj zapošljivosti učenika koji završavaju strukovno-zanatsko obrazovanje.

koji najviše koče konkurentnost BiH. Svi ovi elementi navođeni su i u prethodnim FIPA izvještajima.

- Učestale a ipak neusklađene izmjene propisa na različitim nivoima vlasti što vodi velikoj pravnoj nesigurnosti, i stvara jednu od većih prepreka poslovanju (uz nepouzdanost sudstva – stvara veliku pravnu nesigurnost i nepredvidivost za investitore).
- Izdavanje dozvola, predugo, komplikovane procedure (za sve dozvole: od elektroenergetske do urbanističke, građevinske, upotrebne – više puta upućivane konkretne preporuke - a u izvještaju Doing business smo među zadnje rangiranim kada su građevinske dozvole u pitanju).
- Siva ekonomija i korupcija, posebno isticana tokom 2017., u drvnom sektoru – inače prisutna u svim sektorima. Napomena: ovo je jedno od pitanja koja se rješavaju; pitanje rješavanja sive ekonomije je strateško pitanje i vlade već preduzimaju mjere u skladu sa srednjoročnim planovima, kako smo informisani.
- Izvoz šumskih drvnih asortimana; neadekvatna politika dodjele, neusvajanje zakona u FBiH i druga pitanja kako je navođeno u prethodnim izvještajnim periodima. Pitanje zaštite drvnih sortimenata riješiti na nivou države u odnosu na izvoz a u korist privrednika koji se bave finalnom obradom drveta, i usvojiti implementabilnu Strategiju unaprjeđenja izvoza drvnog sektora BiH.
- Koncesije (više godina upućivane preporuke): oblast je dosta neuređena, s obzirom da predstavlja znatan investicijski potencijal, trebalo bi intenzivirati aktivnosti na sređivanju stanja za sve sektore podložne koncesijama i za sve nivoe. Pitanje je obrađeno u preporukama u nastavku, ali samo u segmentu pitanja za FBiH, koja nisu obuhvaćena ranijim preporukama.
- Jednošalterski⁸ sistem registracije za FBiH i ubrzanije provođenje aktivnosti i uspostavljanje sistema. Preporuka je intenzivirati aktivnosti jer je trenutna situacija jako nepromotivna, a i svrstava nas na začelja u međunarodnim rangiranjima.
- Više otvorenih pitanja vezanih za carine i carinsku politiku (od npr. pitanja nemogućnosti primjene novog Zakona o carinama do pitanja neadekvatno uvedenog kućno/lokalnog carinjenja itd.).
- Pitanje poreza i doprinosa. Nepredvidiva i nestalna poreska politika je jedan od velikih problema kako za postojeće investitore tako i za promociju države s ciljem privlačenja novih investicija. Istaknuto i u Izvještaju o konkurentnosti Svjetskog ekonomskog foruma, a i kontinuirano ovo pitanje potenciraju investitori, te bi rješavanju istog se zaista trebala posvetiti posebna pažnja:
 - Indirektni porezi – PDV, rok izdavanja PDV broja da bude makimalno 3-5 dana, pitanja u vezi povrata, naplata ulaznog poreza i mnogo druga pitanja kako je izvještavano u prethodnim periodima (u odnosu na urađeno, potrebna su i dodatna unaprjeđenja).

8 Ovo pitanje je više puta razmatrala Vlada Federacije BiH u smislu potrebe za izmjenama i dopunama Zakona o privrednim društvima, koje će pripremiti Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije radi omogućavanja jednošalterske registracije. Uz to, federalna ministarstva pravde i finansija zadužena su za izradu Prednacrt zakona o registraciji poslovnih subjekata i Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Finansijsko-informatičkoj agenciji. Ovim bi se pripremila podloga za konačno uspostavljanje jednošalterskog sistema poslovanja i elektronsku registraciju, što je sastavni dio FIPA preporuka već duži niz godina. Međutim moramo imati na umu, da smo u izvještajima međunarodnih organizacija po ovom pitanju na dnu ljestvice, daleko od ostalih evropskih zemalja, te bi trebalo rješavanju pitanju pristupiti odgovorno, hitno i dugoročno održivo

- Direktni porezi - porez na dobit, ukinute povlastice za FBiH su trebale biti kompenzirane novim propisom, međutim to nije urađeno; porez na dohodak, način, procedure i rokovi plaćanja.
- Visoke stope doprinosa, općenito opterećenje cijene rada. Ovdje se treba posebno osvrnuti na Federaciju BiH, gdje su u proceduri i Zakon o doprinosima i Zakon o porezu na dohodak –u kom smislu investitori (svi) smatraju prethodna rješenja boljima od ponuđenih u novima nacrtima propisa – FIPA je uključena u aktivnosti i dostavljeni su komentari tokom Javne rasprave na usvojene nacрте ovih propisa.
- Pitanje neadekvatnosti i nedovoljnosti finansijskih i drugih (*npr. dodjela zemljišta, objekta i sl.*) podsticaja.
- Podrška inovacijama i novim tehnologijama (podrška istraživanju i razvoju).
- Pitanje parafiskalnih nameta, uz poreska opterećenja predstavlja veliki problem privredi; suviše veliki broj i iznosi taksi i naknada. Rješavanje ovog pitanja je u fazi realizacije jer su uspostavljeni i objavljeni registri svih parafiskalnih nameta na sva četiri nivoa vlasti u BiH. Međutim, potrebne su dalje aktivnosti tj. potrebno da se izvrši detaljna analiza taksi i nameta i utvrdi koje je moguće ukinuti (kao što je urađeno sa turističkom taksom u FBiH), a koje smanjiti ili zamjeniti efikasnijima. Poslodavci ističu i da nameti onemogućavaju privrednike da povećaju plaće zaposlenima – čime bi se indirektno postigao efekat punjenja budžeta, jer bi povećanjem plaća potrošnja bila veća a time i prikupljena sredstva po osnovu indirektnih poreza.
- Poreske i druge inspekcije. Veliki broj inspekcija, dužina trajanja inspeksijskog pregleda i sl. Potrebno objediniti inspeksijske posjete, da inspektori postupaju savjetodavno a ne represivno, te neprepuštanje inspeksijskog rada na volju inspektorima pojedinačno, odnosno određivanje tačnog slijeda radnji i vremena.
- Pitanje nedostajućih sporazuma o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja sa ključnim zemljama (Švicarska, Rusija, itd. – kako je dostavljano u prethodnim izvještajima, jer pitanje utječe na konkurentnost kompanija registrovanih u BiH na tim tržištima).
- Problem naplate i nakon izvršnog sudskog akta. Sporost sudskih kao i upravnih postupka, bit će dijelom eleborirano za nivo FBiH, s obzirom na učestalost primjedbi –ali pitanje je aktuelno za cijelu državu.
- Dostupnost poslovnih zona (lokacija u zonama) pod povoljnijim uslovima i omogućiti kada to ekonomski razlozi dopuštaju dodjeljivanje lokacija pod olakšanim uslovima ili uz manju naknadu.
- Pitanje zakonodavstva koje se odnosi na slobodne zone za FBiH. Potrebno je preciznije i jasno definisanje poslovanja u slobodnim zonama i uvođenje većeg sistema poticaja za subjekte koji posluju u slobodnim zonama, za FBiH⁹.
- Pitanje infrastrukture – loša putna i željeznička infrastruktura, a primjedbe su sve češće i na električnu te posebno na digitalnu infrastrukturu.
- Zakoni o stečaju. Stečajni projekti mogu predstavljati priliku za promociju kod potencijalnih investitora ukoliko se pitanja na terenu riješe, npr. omogućavanje

⁹ Federalno ministarstvo trgovine poduzelo je aktivnosti na izradi novog Zakona o slobodnim zonama u Federaciji BiH (po izjašnjenju Ministarstva trgovine FBiH, utvrđen je Nact Zakona o slobodnim zonama, 26.04.2018., a FIPA će pratiti aktivnosti tokom javne rasprave i po potrebi se uključiti) a kojim će u okviru svojih nadležnosti nastojati unaprijediti rad slobodnih zona u Federaciji BiH, te izvršiti usklađivanje Zakona o slobodnim zonama na federalnoj razini sa Zakonom o slobodnim zonama u BiH, odnosno sa Zakonom na državnoj razini.

kvalitetne reorganizacije firmi i omogućavanja zapošljavanju i dodatno kroz poticaje, a za što je potrebna i prilagodba propisa.

- Strategija za unapređenje sistema infrastrukture kvaliteta na državnom nivou. Značajna je posebno jer bi se utvrdili rokovi za preuzimanje određenih direktiva a što bi otvorilo vrata moogućnostima akreditacije za mnoge grane u privredi u BiH – veliki problem je nedostatak akreditovanih laboratorija za različite grane privrede u BiH – uspostavljanje jedinstvenog sistema usklađivanja po zahtjevu EU, usklađivanja sa novim paketom mjera EU, te pravilima vezanim za akreditiranje po pitanju CE i C znaka¹⁰.
- Propisi iz sektora ekologije; nespremnost države i neadekvatnost propisa.
- Ulazak i boravak stranaca tj. pitanje viza, radnih i boravišnih dozvola.
- Aktualne su i pritužbe vezane za neriješeno pitanje granica sa susjednim državama (nije navođeno kao preporuka u prethodnim izvještajima, ali ga uvrštavamo u listu zbog evidentiranja istog pitanja tokom 2017.godine).
- Razvijanje i jačanje medijacije i arbitraže u privredi u BiH, s ciljem sprečavanja podizanja arbitraža na međunarodnom nivou (potrebna veća uključenost države u ovo pitanje – obrazloženje; kao i prethodna tačka).
- Diskriminacija, odnosno stvaranje nelojalne konkurencije između firmi u različitim entitetima u BiH, a zbog neujednačenosti propisa.

Također kao jedan od bitnih problema kompanija jeste pitanje visokih kamatnih stopa i bankarskih naknada na kredite, zbog čega se privredni subjekti teško usuđuju upustiti u ovu vrstu rizika. Ovo pitanje je evidentirano u razgovorima sa velikim brojem investitora.

Nadalje, kao bitan problem za veći broj firmi u Tuzla kantonu, izdvojeno je pitanje problema nabavke uglja, a ovo otvoreno pitanje može eskalirati izgradnjom bloka 7 TE Tuzla, ukoliko se blagovremeno i strateški ne riješi na dugoročnoj osnovi.

Značajna preporuka bi bila i sljedeća: - **utvrđivanje plana i vremenskih rokova za otklanjanje utvrđenih barijera poslovanju**, sinhronizovano, na svim nivoima vlasti.

Na kraju ponovo navodimo pitanje: **nedovoljne transparentnosti i iznosa podsticaja, korupcije**, te diskriminacije stranih investitora.

U ovom segmentu, preporuka je i da se sa nivoa države inicira (pokrene inicijativa) formiranja/mapiranja registara svih podsticaja finansijskog (i drugog) karaktera na jednom online linku – a isto bi doprinijelo međusobnoj pozitivnoj konkurentnosti različitih regija (entiteta, kantoni, općine) ali i značajno doprinijelo kvaliteti promocije poslovnih lokacija i općenito države kao lokacije za investicije te transparentnosti.

Ostale preporuke

U nastavku je lista preporuka partnerskih institucija iz Saradničke mreže¹¹, za posjete koje su samostalno obavili partneri tokom 2017. godine, bez prisustva FIPA predstavnika, kako slijedi:

¹⁰ Uvažena je sugestija MEORS-a : dio koji se odnosio na Zakon o kontroli kvalitete proizvoda iz ovog segmenta za državni nivo, u ovoj fazi je izuzet iz liste preporuka.

¹¹ Saradnička mreža — članice Saradničke mreže (partnerskih institucija) navedene su na strani 4

- Ojačati Izvozno vijeće BiH, koje djeluje u okviru Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, uključivanjem članova iz razvojnih agencija entiteta.
- Usvojiti Strategiju konkurentnosti BiH; istu uskladiti sa novim višegodišnjim planskim periodom EU 2021.-2025./2027., te uključiti savjetodavno i predstavnike razvojnih agencija.
- Zakon o obrazovanju odraslih u kantonima FBiH izmijeniti na način da neformalno obrazovanje mogu raditi i institucije kao što su razvojne agencije i u sastav Vijeća za obrazovanje odraslih dodati predstavnike privatnog sektora i razvojnih agencija.
- Harmonizovati način registracije dodataka prehrani između entiteta. U Republici Srpskoj se plaća samo evidencija, cca 50 KM po jednom proizvodu, a u FBiH se svaki dodatak prehrani mora posebno registrovati i platiti 2.000 KM po proizvodu. To je direktna nelojalna konkurencija proizvođačima dodataka prehrani u FBiH jer proizvođači iz RS-a svoje dodatke prehrani mogu plasirati u FBiH po znatno nižim cijenama. Također, preporuka je da se zaštiti domaća proizvodnja dodataka prehrani i lijekova. Trenutno je omogućen slobodan uvoz u BiH, dok BiH nema jednaku mogućnost izvoza.
- Brendirati - zaštititi geografsko porijeklo za travnički/vlaški sir, i inače da se posveti veća strateška pažnja pitanjima sličnog karaktera.
- Preporuka da se prati praksa EU u sektoru mljekarstva. Proizvođačima mlijeka u BiH, koji krave uzgajaju na većoj nadmorskoj visini, dodjeljivati veće premije po 1 l mlijeka zbog težih uslova rada i života. Trenutno se svim proizvođačima mlijeka npr. u FBiH linearno dodjeljuje ista premija od 28 feninga po 1 l mlijeka.
- Preporuka vezana za sektor tekstila i nedostatak radne snage - nedostatak praktičnog iskustva učenika tekstilnog smjera, nedostatak modelara, tekstilnih tehnologa, inženjera tekstila-dizajnera.
- U sektoru proizvodnje obuće: prijedlog da se uvedu organizovane obuke, te da se nabavi mašina za kožare (za potrebe obuka). Nabavljati kožu kod lokalnih dobavljača.
- Visoka cijena industrijske električne energije.
- Neusklađenost zakonske regulative između raznih nivoa vlasti (npr: propisi o biocidima, označavanju proizvoda, slobodnim zonama itd.).

NIVO DRŽAVE BONE I HERCEGOVINE

Za nivo BiH, u dosadašnjem periodu upućivan je veliki broj preporuka: onih koje se odnose na strateške okvire (energetika, poljoprivreda, infrastruktura kvaliteta, turizam itd.), zatim propise koji se odnose na carine, PDV, akcize, energetiku, naftne i gas derivate (pored nedostajućih zakona, obrađivana je u entitetima neujednačena primjena odredbi Odluke o kvalitetu tečnih naftnih goriva BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 27/02, 32/02, 28/04, 16/05, 14/06, 22/07, 101/08 i 71/09, 58/10, 73/10), propisa iz segmenta veterinarstva, ruralnog razvoja, do preporuka koje se odnose na potpisivanje međunarodnih sporazuma itd.

Dakle, imajući na umu činjenicu da bi se preporuke ponavljale u odnosu na prethodne izvještajne periode, gdje su detaljno elaborirane, a značajan broj ponovo je taksativno naveden u *Uvodnim napomenama*, jer su ponovo identifikovane tokom sastanaka održanih u protekloj godini, planirana je intenzivnija saradnja sa nadležnim institucijama zajedno sa partnerskim institucijama, s ciljem doprinosa rješavanju ovih pitanja, koja su kao problemi evidentirani već duži niz godina.

Također, imajući na umu činjenicu da je FIPA (u svojstvu posmatrača) član Izvoznog vijeća BiH (koje djeluje u okviru MVTEO BiH), koje analizira i predlaže preporuke ključne za firme orijentisane za izvoz, a koje preporuke su najčešće isticane i na našim sastancima sa stranim investitorima (veći broj pitanja za carine, PDV, nedostajući zakon o vinu, veterinarstvu, pitanja vezana za sporazume, šume-siva ekonomija-izvoz i sl.), bit će i dalje aktuelna za rješavanje, putem Izvoznoga vijeća što je važno, kada je državni nivo vlasti u pitanju.

Iz navedenih razloga u ovom dokumentu obraditi ćemo samo preporuke koje u dosadašnjem periodu nisu obuhvaćene niti u jednom FIPA Izvještaju, nije uočeno da su upućivane od drugih tijela kada je riječ o državnom nivou vlasti odnosno, nije im posvećena pažnja od strane drugih državnih institucija u većem obimu – a interes investitora (kako potencijalnih tako i postojećih) za ta pitanja bio je izražen tokom 2017. godine. *Zbog pitanja koja su aktuelizirana i na sastancima održanim tokom 2017. godine, a detaljno su obrađivana u ranijim FIPA izvještajima koji su dostavljani Vijeću ministra BiH, preporuka je referirati se na sadržaj taksativno pobrojanih pitanja u Uvodnim napomenama – strana 27.*

1. PODRŠKA OSNIVANJU I RAZVOJU CENTARA ZA POSLOVNO-IZVOZNO ORIJENTIRANE USLUGE (SHARED SERVICE & BUSINESS PROCESS OUTSOURCING CENTERIMA - SC & BPO)

S obzirom da je tokom 2017. godine, primjetan povećan interes od strane investitora za SC&BPO sektor, preporuka je razmotriti mogućnost da se ovom pitanju posveti posebna pažnja na državnom nivou (Vijeće ministara BiH), ali i na entitetskim nivoima. Navedeno je važno **jer evidentno interes investitora** postoji – kad interesa nestane ili se znatno smanji (zbog odabira druge lokacije ili drugih realnih razloga); mnogo manje je koristi od usmjeravanja znatnije pažnje za dato pitanje.

- Preporuka: afirmiranje općenito ideje o razvijanju SC&BPO i uvođenje podsticaja za ovakve projekte.

SC & BPO pružaju međunarodne usluge podrške preduzećima iz matičnih država i drugim zavisnim društvima ili izvršavaju specifične poslove za partnere za treće strane iz inostranstva, u obliku „satelit“ firmi vezanih za tačno određeno privredno društvo u BiH, koje obezbjeđuje prostor i druge uslove za zaposlene. **U Slovačkoj se od 2014. godine, radi na razvijanju svijesti o značaju ovakvih centara kada je u pitanju podrška zapošljavanju.** Inače, uveden je i veliki broj podsticaja za osnivanje i poslovanje u ovim centrima a primarna uloga investicijskih podsticaja je da motivišu investitore da plasiraju nove projekte u regionima sa višim nivoom nezaposlenosti.

U prepoznato dobrim praksama (primjer Slovačke), za povećanje zaposlenosti i privlačenje poznatih svjetskih brendova, osnovani su i poticajno stimulirani SC&BPO **koji su postajali okosnica zapošljavanja**, odnosno koji će se, nadamo se, razviti i kod nas.

S obzirom da iskustva pozitivnih praksi pokazuju visoku stopu rasta zaposlenosti – te evidentne opravdanosti finansijske podrške ovakvih centara (poticaji se značajno uvećani vraćaju kroz uplaćene doprinose već nakon tri godine, shodno rađenim analizama), nadamo se da će institucije vlasti podržati napore u pravcu kreiranja ovih centara i u BiH, a prije svega planove za uspostavu prvog takvog centra u BiH. Ovo je posebno značajno sa aspekta privlačenja poznatih svjetskih brendova. U Slovačkoj, u ovim centrima zaposleno je preko 25 000 osoba, a u Republici Češkoj preko 180 000 osoba. **U susjednoj Srbiji** su otvorene pozicije za preko 1500 osoba u ovoj oblasti u toku 2017. godine, a dati poticaji očekuje se da će biti kompenzirani u kratkim rokovima kroz poreze i doprinose.

Naravno, za dodjelu poticaja, pozitivni utjecaj nove investicije treba dokazati stvaranjem novih radnih mjesta, poboljšanim šansama diplomaca (IT stručnjaci, ekonomisti, inženjeri i sl.) da se zaposle, kao i stvaranjem novih poslovnih mogućnosti za lokalne kompanije, odnosno analizom ugovorenih uplata vezanih za doprinose i poreze, u odnosu na planove za zapošljavanje.

Tabelarni prikaz preporuka za oblast SC&BPO

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Neprepoznatost važnosti SC&BPO projekata; nedostatak okvirnog zakonskog/strateškog dokumenta; ne postojanje posebnih podsticaja – odnosno ne postojanje smjernica koje bi bile usmjerene u pravcu razvoja ovog sektora.	Usvojiti okvirni zakonski/strateški dokument (ili definisati smjernice/preporuke), utvrditi vrste podsticaja, raditi na prepoznavanju važnosti SC&BPO centara	Vijeće Ministara BiH Vlada FBiH Vlada RS (MEORS RS)

Također, ovdje postoji mogućnost da se pristupi osnivanju BPO&SC, na sličnom principu kao za slobodne zone (bez ograničenja vezanih lokacijama, te omogućavanja osnivanja slobodnih zona samo za potrebe uslužno-izvoznih djelatnosti, za što je naravno prije svega potrebno prilagoditi prateće propise).

2. ZAKON O AKCIZAMA

Pored niza otvorenih pitanja iz oblasti akciza (Zakon o akcizama „Službeni glasnik BiH“ broj 49/09, 49/14, 60/14 i 91/17), koja su se ponavljala ranijih godina, novim izmjenama i dopunama nije riješeno još jedno otvoreno pitanje, a to je da članom 36. (predviđena oslobađanja), kojim je regulisano da: „Putarina se ne plaća na dizel-gorivo koje se koristi za potrebe rudnika, termoelektrana i željeznica (za pogon šinskih vozila) a u količini koju odobri Upravni odbor na prijedlog vlada entiteta i Brčko distrikta BiH.“.

Time su, za razliku od svih drugih zemalja iz okruženja i Evropske unije, iz popisa onih koji se oslobađaju obaveze plaćanja putarine izostavljeni svi oni koji koriste rijeke za saobraćajnice u BiH (riječni saobraćaj).

Dopunom člana 36. u smislu uvrštavanja i brodara, odnosno riječne plovidbe, Zakonom o akcizama u BiH, bi se dao potreban doprinos usklađivanju BiH zakonodavstva sa pravnom stečevinom EU, eliminisala nelogičnost da putarine, kao oblik posebnih akciza, plaćaju i oni koji ne koriste ni puteve ni autoputeve za vršenje svoje privredne djelatnosti, odnosno koji ne koriste puteve prilikom vršenja svoje osnovne funkcije, čime bi ih se stavilo u ravnopravan položaj, te bi se značajno poboljšao poslovni ambijent za rad kompanija čija je osnovna djelatnost eksploatacija mineralnih resursa čišćenjem materijala iz vodotoka.

Tabelarni prikaz za otvoreno pitanje akciznih davanja

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Zakonom o akcizama („Službeni glasnik BiH“ broj 49/09, 49/14, 60/14 i 91/17) nije predviđeno oslobađanje od putarine na dizel gorivo za privredni riječni saobraćaj.	Izmjenom i dopunom člana 36. Zakona o akcizama u BiH, tako da se iza riječi „termoelektrane“ a ispred riječi „i željeznice“ dodaju riječi „za potrebe riječne plovidbe (za pogon plovila kojima se obavlja privredna djelatnost)“ bi se brodari doveli u ravnopravan položaj sa ostalim obveznicima.	Vjeće ministara BiH UINO

UINO se nije izjasnila po pitanju za koje su navedeni u razrađenoj preporuci, već za taksativno pobrojane preporuke, a budući da je navedeno otvoreno pitanje ostaje otvoreno, preporuka se zadržava.

NIVO FEDERACIJE BiH

Kako je naprijed istaknuto za propise koji se odnose na državni nivo, i u ovom dijelu će se ciljano izbjeći ponavljanje više puta upućivanih preporuka. Za određen broj preporuka bit će data obrazloženja, u slučajevima kada je neka od preporuka dostavljana i kroz zasebne urgencije. Nadalje, preporuke će dijelom obuhvatiti određena pitanja koja su razmatrana (kao oblasti) u prethodnim pitanjima, ali sa fokusom na novootvoreno pitanje (ista oblast-različito pitanje), istaknuto u razgovorima sa investitorima tokom 2017. godine.

Također, u skladu sa raspoloživim kapacitetima institucije, poduzeti će se aktivnosti na implementaciji više puta upućivanih preporuka, odnosno dodatnog prezentiranja važnosti rješavanja ovih pitanja za ekonomski razvoj države, a time i standard života svakog pojedinca.

Za ostale (više puta upućivane) preporuke molimo referisati se na taksativno pobrojana pitanja u Uvodnim napomenama, strana 27.

1. ZAKON O STVARNIM PRAVIMA FBiH

Stupanjem na snagu Zakona o stvarnim pravima („Službene novine FBiH“, broj 66/13 i 100/13), na području Federacije BiH, uređena su pitanja sticanja, korištenja, raspolaganja, zaštite i prestanka prava vlasništva kao i drugih stvarnih prava.

Međutim, iako je navedeni Zakon trebao cjelovito urediti sva navedena pitanja ipak, analizom teksta Zakona konstatovan je određen broj pitanja koja su regulisana na takav način da stvaraju nedoumice kod onih koji primjenjuju propise a s druge strane vode pravnoj nesigurnosti, ujedno predstavljajući ograničavajući faktor jedinicama lokalne samouprave da obezbijede uslove za investicijske aktivnosti subjekata, kako domaćih tako i stranih. Naime, investitori se žale da nemaju poticaja u smislu dodjeljivanja građevinskog zemljišta pod povoljnim uslovima i slično, bez obzira na ekonomsku opravdanost odnosno značajan doprinos razvoju ekonomije lokalne zajednice a time i države. Neka od otvorenih pitanja, za ovu oblast, FIPA je navodila već u ranijem dokumentima.

Za ovaj dokument navodimo činjenicu da je posebna inicijativa upućivana za ovaj propis prema Vladi Federacije BiH (uz dodatna obrazloženja) ali budući da nismo dobili odgovor do momenta pisanja preporuka, isto pitanje zbog važnosti za privredu, prezentiramo i u ovom dokumentu.

Ponovo ističemo da je sam Zakon o stvarnim pravima, nakon njegove primjene u praksi ipak predstavlja određen ograničavajući faktor koji spriječava jedinice lokalne samouprave da nekretnine u svom vlasništvu koriste racionalno i u javnom interesu a sve radi realizacije projekata od interesa za ekonomski razvoj i zapošljavanje na područjima jedinica lokalne samouprave. Zakon **predstavlja i ograničavajući faktor za privlačenje stranih investicija**, odnosno dodjele zemljišta pod povoljnijim uslovima – a što je zaista jedno od pitanja koja se ponavljaju na svakom sastanku sa ozbiljnijim investitorima koji planiraju veću investiciju i veći broj zaposlenih (uz pitanje dostupnosti radne snage).

Tabelarni prikaz za preporuku o stvarnim pravima

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Nemogućnost dodjele zemljišta investitoru pod povoljnijim uslovima, odnosno onemogućavanje podsticaja ekonomskim projektima, čime su odredbe Zakona o stvarnim pravima postale dodatni ograničavajući faktor prilikom privlačenja investitora.	Preporuka je izmijeniti član 363. Zakona o stvarnim pravima, u smislu da se dozvoli jedinicama lokalne zajednice da dodjeljuju zemljište pod povoljnijim uslovima ili da daju besplatno s ciljem poticanja zapošljavanja i realizacije investicija, odnosno općeg ekonomskog napretka.	Vlada FBiH Ministarstvo pravde FBiH

Federalno ministarstvo pravde podržava prijedlog, uz navođenje složenosti rješavanja istih pitanja.

2. ZAKON O GRAĐEVINSKOM ZEMLJIŠTU FBiH

Praksa je pokazala da je i važeći Zakon o građevinskom zemljištu Federacije BiH („Službene novine FBiH“, broj 67/05), ograničavajući faktor za urbani razvoj općina i gradova na području Federacije BiH, jer je odredbom člana 63. stav (6) Zakona o građevinskom zemljištu zabranjeno davanje bilo kakvih olakšica za gradnju (oslobađanja u cijelosti ili djelimično) objekata, pa čak i onih objekata koji su namijenjeni za poslovne svrhe u cilju novog zapošljavanja građana i ekonomskog razvoja.

Ovo je zaista jedan od nevjerovatno ograničavajućih faktora za adekvatnu promociju postojećih projekata.

Druge nedoumice u vezi ovog propisa jeste njegova neusaglašenost sa Zakonom o stvarnim pravima FBiH, što otvara dodatnu pravnu nesigurnost.

Činjenica da Zakon o građevinskom zemljištu, **u ostavljenome roku nije usklađen** sa odredbama Zakona o stvarnim pravima, dovodi organe i tijela koji direktno primjenjuju oba zakona (Zakon o stvarnim pravima i Zakon o građevinskom zemljištu) u nedoumicu vezano za pravilnu primjenu materijalnih propisa. Pogotovo kada se ima u vidu da su pojedine odredbe Zakona o građevinskom zemljištu FBiH u direktnoj suprotnosti sa pojedinim odredbama Zakona o stvarnim pravima. Ovakva pravna situacija dovodi u nepovoljan položaj i investitore.

Tabelarni prikaz za preporuku o građevinskom zemljištu

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Odredbom člana 63. stav (6) Zakona o građevinskom zemljištu zabranjeno davanje bilo kakvih olakšice za gradnju (oslobađanja u cijelosti ili djelimično) objekata pa čak i onih objekata koji su namijenjeni za poslovne svrhe u cilju novog zapošljavanja.	Preporuka je izmijeniti član 63. stav (6) Zakona i dozvoliti olakšice za gradnju.	Vlada FBiH Ministarstvo prostornog uređenja FBiH
Zakon o građevinskom zemljištu („Službene novine FBiH“, broj 67/05) nije usaglašen sa Zakonom o stvarnim pravima („Službene novine FBiH“, broj 66/13 i 100/13).	Usaglasiti odredbe ovog propisa sa odredbama Zakona o stvarnim pravima, ali prije toga ili paralelno izvršiti izmjene Zakona o stvarnim pravima.	Ministarstvo prostornog uređenja FBiH Ministarstvo pravde FBiH

U dostavljenom izjašnjenju Federalnog ministarstva prostornog uređenja, argumenti koji su navedeni ne odnose se jasno na date preporuke kao u ovom izvještaju tako i ranijim, a posebno ako imamo na umu rangiranja BiH u Doing bussines-u i drugim izvještajima za ovu oblast (prije svega građevinske dozvole), te direktna iskustava investitora. Pitanju izdavanja građevinskih dozvola, i vezanim problemima u praksi treba posvetiti značajnu i sveobuhvatnu pažnju sa potpuno prikazanim stanjem na terenu u svim segmentima (analiza stanja), iz kod razloga preporuke ostaju, mada su iste mnogo šireg opsega nego je navedeno konkretno u ovom izvještaju i velikim dijelom ulaze i u segment zaštite investitora te mogu dugoročnim neriješavanjem dovesti do arbitražnih sporova protiv BiH. Za pitanje usklađivanja propisa, preporuka je u cijelosti podržana.

3. ZAKONI O JAVNO PRIVATNOM PARTNERSTVU - FBiH

U Federaciji je potrebno da se izvrši usvajanje Zakona o javno-privatnom partnerstvu na nivou entiteta, a zatim da se kantonalni zakoni usaglase sa ovim zakonom.

U Federaciji BiH ne postoji jedinstvena definicija javno-privatnog partnerstva. Zakonodavni okvir FBiH uređuje područje javno-privatnog partnerstva unutar postojećeg zakonodavstva iz područja koncesija. Na kantonalnom nivou Federacije BiH **9 kantona je usvojilo zakone** o javno-privatnom partnerstvu, ali mnogo je poteškoća u njihovoj implementaciji, odnosno implementacija skoro da se ne odvija. Uz sve, neophodno je donošenje i kvalitetnog Zakona na nivou Federacije BiH, s kojim bi se uskladili svi zakoni koji danas egzistiraju na nivou kantona Federacije BiH. Na 14. sjednici Vlade FBiH, održanoj 09. 07. 2015. godine, usvojena je Informacija Federalnog ministarstva prometa i komunikacija o izradi Zakona o javno-privatnom partnerstvu i zaključak da će u skladu s Programom rada Vlade Federacije BiH 2015.-2018. godina biti imenovani nosioci normativne aktivnosti izrade ovog zakona. S ciljem omogućavanja imlementacije kantonalnih propisa, preporuka je da bi kao osnova za izradu novih kantonalnih zakona, odnosno njihovih izmjena, mogao poslužiti i Zakon o javno- privatnom partnerstvu Zeničko dobojskog kantona, jer je po navodima službenika primjenjiv u praksi.

Problem je također i nedovoljno poznavanje materije koja se odnosi na javno-privatno partnerstvo u institucijama.

Tabelarni prikaz za preporuku o JPP

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Nepostojanje Zakona o JPP na nivou Federacije.	Usvojiti Zakon o JPP na način da bude primjenjiv u praksi.	Vlada FBiH Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije
Slaba implementacija zakona o javno privatnom partnerstvu u kantonima u kojima postoji zakon.	Izvršiti izmjene postojećih zakona u kantonima i omogućiti implementaciju projekata javno-privatnog karaktera.	Vlada kantona (ministarstva privrede)
Nedostatak kadra koji poznaje ovu oblast.	Edukacija kadra o važnosti JPP i procedurama vezanim za JPP te koordinacija svih vezanih institucija.	Vlada FBiH Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije Vlada kantona (ministarstva privrede)

4. KONCESIJE

Zakon o koncesijama FBiH

Više je otvorenih pitanja vezanih za izdavanje koncesija, i ista nisu izuzeta ni tokom 2017. godine. Pored onih pitanja koja su izdvajana u prethodnim preporukama kao što su: pitanja sa kojima se susreću koncesionari vezano za strahovito duge (i nepotrebne) sudske sporove u slučaju da mještani nisu konsultovani prije izdavanja koncesije (a koje pitanje je javni organ trebao riješiti prije raspisivanja javnog poziva za dodjelu koncesije); zatim činjenice da mjesnim zajednicama ne ide procenat od koncesije; problematičnost neusklađenog i protivrječnog zakonodavnog okvira a koji uključuje Zakon o koncesijama FBiH i 10 kantonalnih zakona o koncesijama (potreba za usklađivanjem kantonalnih sa federalnim propisom i direktivama EU); u ovom dokumentu fokusirat ćemo se na sljedeće:

- Prvo pitanje se odnosi na činjenicu da u praksi, procedura dodjele koncesije od zahtjeva do potpisivanja Ugovora o koncesiji traje od 6 mjeseci do 5 ili više godina. U ovom slučaju bi trebalo harmonizovati rokove i svesti ih na 6 mjeseci za sve koncesije. Ovo se posebno odnosi na situacije kada se samo produžava ugovor o koncesiji, gdje bi procedure trebale biti znatno olakšane i

skraćene. Recimo rok za izdavanje Okolinske dozvole je 120 dana a u praksi traje preko 6 mjeseci. Slično je i za vodnu saglasnost (rok je 30 dana, a u praksi se čeka i duže od 60 dana). Dakle potrebno je utvrditi poštivanje upravnih rokova, odnosno uvođenje sankcionih odredbi.

- Druga preporuka je da se izmjenama i dopunama Zakona o koncesijama FBiH obezbijedi da se kroz izradu Studije ekonomske opravdanosti za koncesiju pribave sve dozvole, urbanističke saglasnosti, vodne saglasnosti, okolinske dozvole, imovinsko-pravni imperativi riješe i sl. i to uz aktivno učešće i obaveze, u tom procesu, od strane koncesora odnosno davaoca koncesije. Dakle da koncesor bude također uključen u sve aktivnosti i prije potpisivanja Ugovora o koncesiji i a kasnije po potpisivanju Ugovora o koncesiji, da bi se na taj način jasno stavio naglasak na javnom interesu i važnosti implementacije koncesije u zadatim rokovima, te da bi investitori (privrednici) imali povjerenje u javne institucije.

Problem s koncesijama u HNK

Nakon pet godina rada solarnih elektrana na području Hercegovačko-neretvanskog kantona, Vlada HNK je na inicijativu ministra privrede dala prijedlog, a skupština usvojila (29.7.16.) Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o koncesijama HNK („Službene novine HNK“ broj 7/16). Tom izmjenom (u članu 2.) Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o koncesijama HNK, između ostalog se propisuje da se u tekstu osnovnog Zakona o koncesijama („Službene novine HNK“ broj 1/13) u članu 7. stav (1) tačka (n) određuje plaćanje koncesije i za 'izgradnju novih ili rekonstrukciju postojećih objekata za proizvodnju električne energije` i na privatnom zemljištu. Također se u izmjenama propisuje rok od 180 dana da svi vlasnici elektroenergetskih objekata potpišu ugovor o koncesiji, u suprotnom će podlijeagati sankcijama. Sa aspekta investitora u izmjenama ovog propisa sporno je sljedeće:

- Osnovno pitanje koje postavljaju investitori je zašto bi se koncesija plaćala za izgradnju objekata na privatnom zemljištu? Naravno, da ako investitor uzima zemlju koja je državna svojina za nju plaća najam, a ne nikako ako je taj objekt na privatnom zemljištu. Koji prirodni resurs i dobra u općoj upotrebi ta privatna firma koristi? Osim sunčeve energije ne koristi ništa drugo od prirodnog bogatstva (dakle pitanje je vezano isključivo za sektor solarne energije, ne i ostale sektore gdje se koriste prirodna bogastva kao voda i sl.).

Nadalje, postavljaju pritužbu da se u članu 41. Zakona o koncesijama („Službene novine HNK“ broj 1/13) propisuje da istekom koncesije svi objekti koji su predmet koncesije postaju svojina HNK, što je investitorima neprihvatljivo. Investitori navedeno shvataju destimulativnim.

Tabelarni prikaz preporuka za oblast koncesija u FBiH

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Rokovi izdavanja dokumentacije potrebne za realizaciju koncesije.	Obaviti pripremne radnje prije izdavanja koncesije da bi rokovi i procedura izdavanja koncesije bili u utvrđenim rokovima. Ovo se posebno	Vlada FBiH Komisija za koncesije FBiH

	odnosi na situacije kada se samo produžava ugovor o koncesiji, gdje bi procedure trebale biti znatno olakšane i ubrzane.	Kantonalne vlade
Problem pribavljanja dozvola tj urbanističke saglasnosti, vodne saglasnosti, okolinske dozvole, imovinsko-pravnih pitanja i neuključenost Koncesora.	Omogućiti izmjenom Zakona o koncesijama da se tokom izrade Studije ekonomske opravdanosti za koncesiju pribave sve dozvole, te da Koncesor bude uključen u radnje pribavljanja dozvola prije i nakon potpisivanja ugovora s ciljem sticanja povjerenja u javne institucije	
Odredba člana 2. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o koncesijama HNK kojom se propisuje koncesija za sve objekte za proizvodnju električne energije.	Izmijeniti član 2. Zakona o izmjenama i dopunama u smislu izuzimanja objekata izgrađenih na privatnom zemljištu.	Vlada HNK Ministarstvo privrede HNK
Član 41. Zakona o koncesijama, gdje se navodi da se istekom koncesije predaju i objekti i postrojenja kantonu odnosno lokalnoj zajednici.	Izmijeniti član 41. stav (1) i stav (2) Zakona u smislu brisanja istih ili propisivanja plaćanja naknade za isporučene objekte i postrojenja.	Vlada HNK Ministarstvo privrede HNK

Komisija za koncesije Federacije BiH je uvažila preporuke. Nakon dostavljenog izjašnjenja Ministarstva privrede HNK ostaje prijedlog izmjene spornog člana Zakona, a ostali dijelovi izjašnjenja se mogu uvažiti.

5. UREDBA O USLOVIMA KOJE JE PREDUZEĆE ODNOSNO DRUGO PRAVNO LICE DUŽNO DA ISPUNJAVA U POGLEDU BROJA ZAPOSLENIH RADNIKA RADI OBAVLJANJA REGISTROVANE DJELATNOSTI

U odnosu na zapažanja domaćih i stranih investitora potrebno je staviti van snage, donošenjem nove, Uredbu o uslovima koje je preduzeće odnosno drugo pravno lice dužno da ispunjava u pogledu broja zaposlenih radnika radi obavljanja registrovane djelatnosti ("Službene novine FBiH", broj 1/94 i 8/95) ili uskladiti istu sa Zakonom o radu FBiH („Službene novine FBiH“ broj 26/16) i Zakonom o privrednim društvima („Službene novine FBiH“, broj 81/15). Imajući u vidu da ista nije u saglasnosti sa odredbama novog Zakona o radu koji propisuje da direktori i članovi uprave mogu obavljati svoju funkcije bez zasnivanja radnog odnosa (*potrebno je uskladiti i ostale propise koji se odnose na angažman direktora – stranca, kako je obrazloženo u preporukama prethodnih Izvještaja*). Zaključak je da se omogućavanjem prijave lica na upravljačke pozicije bez zasnivanja radnog odnosa predstavlja stimulans privredi. Poslove zastupanja i rukovođenja firmom direktor može da obavlja kroz zaključenje

ugovora o pravima i obavezama, a pitanje socijalnih doprinosa treba da se riješi na drugačiji način.

Važeća Uredba dolazi u sukob sa odredbama Zakona o radu i Zakona o privrednim društvima, te je potrebno hitno reagovati, kako bismo išli u korak sa rješenjima u regiji, koja su se pokazala kao dobra, te raditi na tome da reforme nižih akata prate reformu zakonodavstva.

Tabelarni prikaz za preporuku o minimalnom broju zaposlenih

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Uredba o uslovima koje je preduzeće odnosno drugo pravno lice dužno da ispunjava u pogledu broj zaposlenih radnika radi obavljanja registrovane djelatnosti ("Službene novine FBiH", broj 1/94 i 8/95) i to prije svega član 2.	Uredbu staviti van snage i donijeti novu usklađenu sa Zakonom o radu i Zakon o privrednim društvima FBiH.	Vlada FBiH

6. IZVRŠNI POSTUPAK - SUDSKI PUT NAPLATE POTRAŽIVANJA I NAPLATA U PRAKSI

Veliki broj domaćih i stranih investitora se žali na naplatu potraživanja i nemogućnost iste odnosno otežanu naplatu, te sporost u naplati potraživanja sudskim putem.

Istraživanjima koja su rađena u ovom pogledu (LRC INKASSO), stavljen je poseban akcenat na oblast naplate potraživanja sudskim putem, te je utvrđena dužina trajanja prvostepenih sudskih postupaka, koji se zbog nenaplaćenih potraživanja vode na sudovima u BiH, i s tim u izjave investitora su potvrđene. Npr. od momenta podnošenja tužbe do dobijanja prvostepene presude u prosjeku prođe 263 dana ili blizu devet mjeseci, s tim da je prosjek trajanja prvostepenih sudskih postupaka ako izuzmemo zbog propuštanja najduži u Banja Luci i 685 dana, zatim u općinskom sudu u Sarajevo 569 dana, zatim Bihaću 354, Zenici 345 i Trebinju 344 dana. Istraživanjem je bilo obuhvaćeno 16 sudova u BiH - deset u Federaciji BiH i pet u Republici Srpskoj i jedan u Brčko Distriktu, pri kojima su se vodili prvostepeni postupci koje su pokrenule 72 bh. kompanije kao tužitelji (od kojih je jedan broj i onih sa stranim kapitalom), protiv tuženih kompanija zbog nenaplaćenih potraživanja.

U odnosu na navedeno potrebno je

- Uspostaviti efikasan i koherentan mehanizam za izvršenje sudskih odluka od strane državnih institucija.
- Propisati efikasna pravna sredstva protiv neizvršenja u domaćem zakonodavstvu
- Koordinirati i uskladiti odgovarajuće uloge izvršitelja.

Imajući na umu činjenicu da je namjera nove Strategije reforme pravosuđa u BiH smanjenje broja ovih predmeta te da su planirane izmjene Zakona o izvršnom postupku očekuju se određena poboljšanja.

Zakonodavni organi u BiH treba da donesu izmjene i dopune ZIP-a radi osiguranja veće fleksibilnosti u izvršnom postupku. Ta fleksibilnost podrazumijeva davanje ovlaštenja sudskim izvršiteljima da posreduju s ciljem postizanja nagodbe po zahtjevu tražitelja izvršenja i izvršenika (npr. prihvatanjem plaćanja u ratama ili promjenom sredstava izvršenja u predmetu, u slučaju pronalaženja efikasnijeg sredstva izvršenja u toku provođenja radnji izvršenja). Ovo je posebno važno jer se i nakon donošenja rješenja o izvršenju – u praksi se sa naplatom (čak kada je riječ o organima vlasti svih nivoa), čeka više godina, i po 10 (deset) godina.

Također, potrebno je da se ZIP izmijeni tako da se sudovi ovlaste da po službenoj dužnosti mogu tražiti informacije o imovini izvršenika u svakom izvršnom predmetu; te izmijeniti tako da se javni organi obavežu na pružanje ovih informacija (ovo je preporuka i Radne grupe Visokog sudskog i tužilačkog vijeća). Veliki je problem naplate potraživanja koje privatne firme imaju od državnih organa – ne kao spornost same naplate, nego dužina čekanja, koja može biti i 20 godina, nakon donošenja sudski izvršnog akta. Državni organi navode da plaćaju kamatu, ali firme ostaju pri stavu da sami treba da odluče žele li biti kreditori državnih organa.

Ovo pitanje također jako negativno utječe na promociju države kao lokacije za ulaganja.

Tabelarni prikaz za preporuku o naplati potraživanja sudskim putem

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Velika dužina naplate potraživanja sudskim putem.	Ubrzati procedure oko izmjena Zakona o izvršnom postupku i osigurati veću fleksibilnost, davanjem ovlaštenja sudskim izvršiteljima da posreduju s ciljem postizanja nagodbe po zahtjevu tražitelja izvršenja, ali također izmjene izvršiti tako da sudovi po službenoj dužnosti mogu tražiti informacije o imovini izvršenika.	Ministarstvo pravde FBiH
Sporost naplate nakon sudskog izvršenja (što u konačnici rezultira i dodatnim troškovima za državne organe zbog kamata) a gubljenjem profita za firme koje čekaju sa poslovanjem (ili dijelom poslovanja) do naplate potraživanja. Ovo se odnosi i na sporost naplate kompanija od strane državnih organa (općina, gradova itd.).	Praćenje naplate nakon donošenja sudskog rješenja o izvršenju.	Vlada FBiH Ministarstvo pravde FBiH

Problem je složen ali Federalno ministarstvo pravde podržava prijedlog. Naveli su da su aktivnosti u toku.

7. ZAKON O FINANSIJSKOM POSLOVANJU FEDERACIJE BIH

Značajnim za izdvojiti za ovaj Izvještaj smatramo pitanja koje se odnose na odredbe Zakona o finansijskom poslovanju Federacije BiH („Službene novine FBiH“, broj 48/16). Ovo pitanje je FIPA dostavljala i u okviru posebne inicijative za izmjene propisa, no budući da nadležni organi nisu prepoznali problem, u prvom pokušaju, putem pokrenute inicijative, smatramo važnim ovo pitanje dodatno elaborirati u ovom dokumentu. Dakle, uz navode koji su bili sadržani u pomenutoj ranije upućenoj inicijativi (posebno za ovaj propis – dostavljena inicijativa nadležnoj instituciji), uvrstiti ćemo i dodatne elemente koji jasno idu u korist navoda investitora.

Kada je riječ o ovom propisu, izdvajaju se prije svega odredbe članova 8. i 9., te u nastavku navodimo izvode iz samog Zakona:

Član 8.

(Praćenje i osiguranje adekvatnosti kapitala)

(1) Uprava je dužna poduzeti sve potrebne mjere da društvo raspolaže sa dovoljno dugoročnih izvora finansiranja, s obzirom na obim i vrstu poslovne djelatnosti.

(2) Uprava je dužna redovno pratiti da društvo ostvaruje adekvatnost kapitala.

(3) Smatra se da je kod društva nastala neadekvatnost kapitala ako mu je na dan *sastavljanja* finansijskih izvještaja gubitak iz tekuće godine zajedno sa prenesenim gubicima dostigao polovinu visine njegovog *osnovnog* kapitala.

Član 9.

(Dužnosti uprave i nadzornog odbora u slučaju neadekvatnosti kapitala)

(1) U slučaju kada je kapital društva postao neadekvatan uprava je dužna:

a) u roku osam dana analizirati uzroke nastanka neadekvatnosti kapitala i predložiti mjere potrebne za ostvarenje adekvatnosti kapitala, te ih dostaviti nadzornom odboru koji je dužan o tome dati mišljenje u roku osam dana od dana prijema;
b) početi provoditi mjere iz tačke a) ovog stava koje su u njenoj nadležnosti (pronalaženje adekvatnih izvora finansiranja) i za koje je dobila saglasnost;
c) odmah sazvati skupštinu i predložiti provođenje mjera koje su potrebne za ostvarenje adekvatnosti kapitala koje su u njenoj nadležnosti (npr. smanjenje osnovnog kapitala subjekta radi pokrivanja nepokrivenih gubitaka uz istovremeno povećanje osnovnog kapitala).

(2) Mjere iz stava (1) ovog člana uprava je dužna provesti u roku 90 dana.

Dakle, ovdje je spornost utvrđena u sljedećem:

a) „dan sastavljanja finansijskog izvještaja“(u smislu neadekvatnosti riječi sastavljanja, odnosno potrebno je da piše od dana dostavljanja ili dana podnošenja finansijskog izvještaja, što će biti dodatno obrazloženo u nastavku).

- Bitno je napomenuti da o "finansijskim izvještajima" odlučuje te iste utvrđuje i usvaja skupština društva u roku od šest mjeseci, a sve u skladu sa Zakonom o privrednim društvima FBiH, te da prije toga istih pravno i nema. U skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji u FBiH (član 44. Zakona) utvrđuje se prijedlog finansijskih izvještaja isključivo za potrebe njihove predaje Finansijsko-informatičkoj agenciji - FIA (zadnji dan februara za prethodnu godinu) - no ovo je prijedlog za statističke potrebe, te moguća diskutabilna insinuacija na ovaj dan takođe nije bez

problema - kako neusvojeni prijedlog može biti osnova pravnim i zakonskim posljedicama? Svakako, ukoliko bi zakonodavac ovo ipak smatrao opravdanim (na dan predaje/dostavljanja prijedloga finansijskih izvještaja u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji u FBiH), tada jasnije to mora i navesti, no mišljenja investitora i njihovih finansijskih savjetnika su da bi pravno osnovano bilo navesti na dan usvajanja finansijskih izvještaja u skladu sa Zakonom o privrednim društvima FBiH, čime bi mogli i riješiti/ukloniti sporne rokove iz tačke a) (nadzorni odbor kao i članovi društva upoznati sa stanjem). Čak i insistiranje na prethodnom "danu" nema pravno uporište.

b) definisanje „osnovnog kapitala“ s obzirom da Zakon o privrednim društvima FBiH predviđa „osnovni kapital“ kao osnivački tj. za doo: 1000 KM (time bi npr. gubitkom društva iz tekuće godine, zajedno sa prenesenim gubicima, po finansijskom izvještaju od 500 KM bilo zahtijevano provođenje svih traženih mjera, što može biti problem posebno za investicije u implementaciji – a za slučaj da firma npr. zbog sporova ima kamate – jer nije u mogućnosti realizovati investiciju, problem također može biti značajan zbog, ovaj put, velikih, iznosa, odnosno nesrazmjernih osnovnom kapitalu).

c) spornost pomenutih rokova od 8 dana, imajući na umu prethodno, vezano za član 9., te roka od 90 dana u kom se imaju **provesti** sve mjere - odnosno ostvariti adekvatnost kapitala; ukratko, zbog ovakvih zakonskih odredbi može se desiti kod pravnih subjekata (posebno onih čije investicije su u implementaciji a zavisno od volje inspektora), mnogo poteškoća (ili čak neopravdanih zahtjeva za likvidacijom firme), s obzirom na formulaciju zakonskih odredbi vezanih za odredbe koje se odnose na neadekvatnost kapitala, odnosno kako je u prethodnom tekstu elaborirano. Napomena: adekvatnost kapitala je definisana u članu 2 (pojmovi) Zakona o finansijskom poslovanju. Neadekvatnost kapitala nema definiciju sem navedenog u članu 8. a od odredbi pomenutog zakona izuzete su samo banke, osiguravajuće kuće i sl. (s tim što i one na tržištu mogu imati problema zbog emitenata).

U nastavku navodimo dodatne argumente, koji su u korist navoda investitora a da nisu navedeni u već dostavljenoj inicijativi za izmjene odredbi Zakona o finansijskom poslovanju:

Odredbama člana 8. ovog Zakona propisano je da je kod društva nastala neadekvatnost kapitala ako mu je na dan sastavljanja finansijskih izvještaja gubitak iz tekuće godine zajedno sa prenesenim gubicima dostigao polovinu visine njegovog osnovnog kapitala. Sagledati gubitak društva iz tekuće godine je jedino moguće nakon finaliziranja finansijskog izvještaja - nesporna činjenica - te je tada i jedino moguće sagledati adekvatnost kapitala društva po bilo kojoj definiciji.

U odgovoru, na pokrenutu inicijativu za izmjene propisa, nadležnog organa, naveden je član 35. Zakona o računovodstvu i reviziji u FBiH a koji navodi za koji period (01.01. - 31.12.) se sastavljaju finansijski izvještaji, te u skladu sa odredbama ovog Zakona - cijelog Zakona a ne samo ovog člana - navodi da se podrazumijeva kao dan sastavljanja finansijskih izvještaja 31. decembar. Navedeno nije u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji u FBiH. Prije svega sačiniti ovakav izvještaj nije moguće u jednom trenutku da bi isti mogao biti dostupan na kraj perioda za koji se sastavlja, tj. 31. decembar, a i kada bi mogao biti sačinjen u trenu isti ne bi mogao biti sačinjen na 31. decembar jer su mogući naknadni događaji koji utiču na predmetni period (npr. pristizanje fakture zakašnjele zbog pošte a iz predmetnog perioda, itd.).

Ovo su kompleksni izvještaji i sastavljanje istih zahtjeva vrijeme, i u tom smislu skrećemo pažnju na član 44. Zakona o računovodstvu i reviziji u FBiH, gdje je propisano u kom periodu se imaju pripremiti/sastaviti ovi izvještaji i predati, i to: član 44., stav (3), Zakona navodi: Godišnji finansijski izvještaji i godišnji izvještaji o poslovanju se predaju najkasnije do posljednjeg dana februara tekuće godine za prethodnu godinu, a član 44., stav (7), Zakona navodi: Pravno lice koje sastavlja finansijske izvještaje, u skladu sa članom 35. ovog zakona dužno je godišnje finansijske izvještaje dostaviti u roku 60 dana od dana nastanka statusne promjene, pokretanja postupka likvidacije ili otvaranja stečaja, a za ostale poslovne godine u roku od 120 dana od dana isteka poslovne godine.

Vidimo da u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji u FBiH dan dostavljanja (što podrazumijeva i njegovo finaliziranje-konačno sastavljanje) finansijskih izvještaja ne može biti očekivan prije posljednjeg dana februara tekuće godine ili čak 120 dana od isteka poslovne godine (da ne pominjemo druge slučajeve) za primjenu drugih zakonskih propisa koji nose kaznene/prekršajne odredbe, no nikako kraj perioda za koji se isti sastavljaju.

Nadalje, nemoguće je opravdati ionako kratke rokove postavljene u članu 9. Zakona o finansijskom poslovanju ukoliko se kao dan sastavljanja finansijskih izvještaja ima smatrati 31. decembar.

Nadalje, član 9. stav 1(a) zakona navodi: "u roku **osam** dana **analizirati uzroke nastanka neadekvatnosti kapitala i predložiti mjere potrebne za ostvarenje adekvatnosti kapitala**, te ih dostaviti nadzornom odboru koji je dužan o tome dati mišljenje u roku osam dana od dana prijema." Ističemo da su shodno pozitivnim propisima, 1. i 2. januar neradni dani, dok uz pojavu vikenda društvo ima **četiri** dana da sastavi finansijske izvještaje te analizira uzroke nastanka neadekvatnosti kapitala i predložiti mjere potrebne za ostvarenje adekvatnosti kapitala.

Razrješenje tako ozbiljnog pitanja kao što je adekvatnost kapitala društva, po bilo kojoj definiciji a posebno po ovoj u odnosu na osnovni kapital društva, nije stvar samo dobre volje već kompleksnog stanja tržišta, poslovnog i pravnog okruženja, kako lokalnog tako i šireg, i sl. te ovakvi zakoni i postavljeni rokovi nisu realni.

Tabelarni prikaz za preporuku o Zakonu o finansijskom poslovanju FBiH

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Odredbe člana 8. i 9. Zakona o finansijskom poslovanju FBiH („Službene novine FBiH“, broj 48/16).	Izmijeniti odredbe Zakona tako da se jasno definiše neadekvatnost kapitala, da se riječi „dan sastavljanja“ definišu pravnom terminologijom, te utvrde u skladu sa navedenim u tekstu i odrediti druge rokove u članu 9. navedenog propisa.	Ministarstvo finansija FBiH

U odnosu na mišljenje Federalnog ministarstva finansija, navedeno je da, „ukoliko kod društva nastane neadekvatnost kapitala u skladu sa odredbama Zakona o finansijskom poslovanju, da su uprava i nadzorni organi dužni u roku od 90 dana provesti mjere iz člana 9. Stav (1) ovog zakona, što podrazumijeva da će društvo u tom roku (90) dana, sastaviti finansijske izvještaje za period od 01.01-

31.12. ili za odobrene drugačije periode trajanja poslovne godine, koje će zatim pregledati do kraja februara tekuće godine za prethodnu godinu ili u roku od 60 dana od odobrenog drugačijeg perioda (što ne znači da ne može biti očekivano sastavljanje finansijskih izvještaja i prije propisanog roka za predaju a kao što se navodi u dostavljenom dokumentu), te će pravno lice imati vremena da preduzme mjere za postizanje adekvatnosti kapitala još do kraja marta tekuće godine ili još mjesec dana od propisanih 60 dana u slučaju odobrenog drugačijeg perioda trajanja poslovne godine.“

S tim u vezi ovu preporuku smatramo velikim dijelom pojašnjenom, ali smatramo da je potrebno preciznije definisati pojmove i druge odredbe vezane za izradu i dostavljanje finansijskog izvještaja nadležnim institucijama te same rokove (naime, neadekvatnost kapitala se može utvrditi tek kad je izvještaj sastavljen, odnosno izrađen), te ozbiljnije razmotriti koliko kompanije u praksi mogu riješiti pitanje neadekvatnosti kapitala u predviđenim rokovima - iz kog razloga preporuka ostaje, te se nadamo da će se ovom pitanju studiozno pristupiti. Stoga tražimo preciziranje i zadržavamo preporuku – jer navod/pojašnjenje se može shvatiti jedino ukoliko Ministarstvo smatra da je kategorija „neadekvatnosti kapitala“ stanje koje nastaje po okončanju perioda i koje je neovisno od toga da li ga je društvo (ili ovlašteni) svjesno toga ili ne. U tom slučaju član 8. stav (3) ovog zakona ne bi trebao navoditi „na dan sastavljanja finansijskih izvještaja“ već npr. „na zadnji dan perioda za koji se imaju sastaviti finansijski izvještaji“.

Dakle, ovakva interpretacija „neadekvatnosti kapitala“ je problematična jer u tom slučaju rok iz člana 9. stav 1(a) je neprovediv. Ministarstvo navodi također, „što podrazumijeva da će društvo u tom roku (90) dana, sastaviti finansijske izvještaje“ dok član 9. stav 1(a) navodi „u roku osam dana analizirati uzroke nastanka ...“ itd, (ovih 8 dana je uključeno u rok od 90 dana). Dakle, društvo ne može biti svjesno da li je ili nije nastupila neadekvatnost kapitala dok ne sastavi finansijske izvještaje pa tako ni analizirati uzroke i predložiti mjere sanacije ovog stanja, **no rok već teče**. I Ministarstvo je svjesno da se finansijski izvještaji ne mogu sastaviti u roku od 8 ili 16 dana (navode: „što podrazumijeva da će društvo u tom roku (90) dana, sastaviti finansijske izvještaje“) te da mogu biti sastavljeni i nešto prije kraja februara tekuće godine, no bez osvrta na problem neprovedivosti stava 1(a) člana 9.

Društvo ili bilo ko drugi može uvidjeti/potvrditi stanje neadekvatnosti kapitala te sagledati uzroke nastanka istog jedino po sastavljanju finansijskih izvještaja te, pored pravnog problema pojma finansijskih izvještaja, rokovi u ovom smislu nikako ne mogu početi da teku prije nego se je u stanju potvrditi uslov i osnov nastanka stanja na koje se mjera i rok odnosi – a to je sastavljanje finansijskih izvještaja. Ovaj navod Ministarstva implicira neophodnost **a priori** znanja što u ovom slučaju nije razumno očekivati, niti isto može biti osnova, ali u svakom slučaju navedeno izjašnjenje može olakšati pojste inspektora na terenu u samim kompanijama – dok se izmjena propisa ne izvrši.

Također, dodatno navodimo (kao pripremu za sljedeću preporuku, nakon urađenih analiza) uključenje preporuka koja bi se mogle ticati Zakona o finansijskoj konsolidaciji privrednih društava u FBiH, a kojim bi se omogućila i pružila dodatna opcija/mogućnost privrednim društvima za rješenje problema neadekvatnosti kapitala. Radi se o međunarodno priznatom principu „debt/equity swap“ i „equity/debt swap“ što u pomenutom zakonu i jeste uvedeno, no samo ukoliko je dužnik ili povjerilac država (državni kapital).

8. ZAKON O POREZU NA DOBIT FBiH

Investitori su nas upozorili da u odredbi člana 18. stav (2) Zakona o porezu na dobit FBiH („Službene novine FBiH“ broj 15/16), postoji jasna diskriminacija investitora u ulozi vlasnika povezanih lica na tržištu kapitala tj. potrebno je predložiti izmjene spornog člana, da bi se riješilo pitanje diskriminacije povezanih lica na tržištu kapitala.

FIPA je, također i za ovo pitanje, uputila posebnu inicijativu prema nadležnoj instituciji, ali s obzirom da smo dobili negativan odgovor, zbog važnosti rješavanja pitanja u nastavku navodimo dodatne argumente: Ova odredba je posebno diskriminatorna, kako navode investitori, zbog postojećih odredbi Pravilnika o transfernim cijenama („Službene novine FBiH“, broj 67/16), koje na adekvatan način regulišu pitanje kontrole na tržištu i sprečavaju bilo kakve malverzacije po ovom pitanju. Nadalje, član 44. Zakona o porezu na dobit FBiH, posebno stav (4) ovog člana, je u direktnom konfliktu sa članom 18. Uz princip „van dohvata ruke“ te jasno

definisanu korekciju oporezive dobiti ili rashoda sukladno karakteru transfernih cijena, dodatna korekcija rashoda, odnosno oporezive dobiti, po članu 18. je jasno diskriminatorna prema povezanom licu stavljajući ga u neravnopravan i podređen položaj na tržištu kapitala. Zakonom uvedeni princip „van dohvata ruke“, korekcija oporezive dobiti ili rashoda sukladno karakteru transfernih cijena te utvrđivanje karaktera i primjenjivih metoda transfernih cijena u skladu sa Pravilnikom o transfernim cijenama čine član 18., ne samo suvišnim (ukoliko nije bilo namjere dvostrukog tereta na ime rashoda), već diskriminatornim prema povezanom licu. U ovakvom odnosu zakonskih odredbi ne vidimo mogućnost prilagodbe ovog člana zakona kako bi se izbjegla diskriminacija prema povezanim licima, te kao mogućnost je predloženo predložili brisanje istog člana.

U nastavku su navedeni i dodatni argumenti, u odnosu na gore navedene i navedene u inicijativi za izmjene odredbi Zakona o porezu na dobit, za član 18.:

U odnosu na elaboracije navedene od strane nadležnog organa, u odnosu na dostavljenu a neprepoznatu inicijativu, navodimo sljedeće:

Pravilo "istanjene kapitalizacije" je pravilo prihvaćeno u međunarodnoj praksi, no isto nije ovako implementirano, čineći diskriminaciju prema povezanom pravnom licu/investitoru.

Kontrola odnosa zaduženja i kapitala društva (koji se definiše mnogo šire u međunarodnoj praksi u odnosu na naše zakone - isključivo osnovni kapital) radi moguće porezne evazije je svakako opravdana, no ne smije biti diskriminirajuća. Transferne cijene jasno regulišu da kamatna stopa kredita od povezanog lica bude u skladu sa pravilom "van dohvata ruke" a koje isto odgovara principu "van dohvata ruke"¹² pravila "istanjene kapitalizacije" čime se i reguliše.

Dodatni princip koje regulišu pravilo "istanjene kapitalizacije" kroz limitiranje iznosa kredita od povezanog lica, a kako je iskazan u članu 18. Zakona, stvara problem i diskriminirajući odnos prema investitoru.

Član 18. Zakona ne uzima ništa u obzir te samo tako iznosi fiksni odnos čime sigurno stvara diskriminaciju a ne regulisanje primarnog cilja "poreske evazije", jer isto zaduženje sa istom kamatnom stopom uzetim od trećeg lica se porezno tretira drugačije iako su isti iznosi kamate te odnosa zaduženja i kapitala društva a sve ovo se ne smatra poreskom evazijom.

Investitor koji registruje društvo u BiH sa osnivačkim kapitalom od 1.000 KM, što je zakonom dopustivo, te može samo investirati 4.000 KM da bi bio poreski tretiran isto kao i da je sredstva pribavio od trećih lica. Većina investitora nisu banke ili kreditori da kreditiraju druga pravna lica te učinak ovog člana zakona će biti jako loš za budući trend stranih investicija (ali prije toga i za stimulisanje bh građana za počinjanje

¹² Navodimo i dijelove OECD dokumenta „Thin Capitalisation Legislation A Background Paper for Country Tax Administrations“ gdje se između ostalog kaže:

- **an arm's length approach to thin capitalisation may be achieved through a country's general transfer pricing rules.**

- Some countries and commentators take the view that transfer pricing rules that are in line with Article 9 of the OECD Model Tax Convention may be sufficient to disallow interest relating to debt in excess of an arm's length amount - and thus can be used to enforce an "arm's length" thin capitalisation regime.

poslovanja). Pravilo "istanjene kapitalizacije" treba regulisati, i jeste, kroz transferne cijene te dodatno pravilo fiksnog odnosa je suvišno ili bi mu pak dorada bila prekomplikirana kao i sama implementacija, jer nema usaglašenog međunarodnog standarda za formuliranje prikladnog odnosa¹³, čineći član 18. Zakona nesvrishodnim i diskriminirajućim. Ukoliko to nadležni organi ne uvide, vjerujemo da će privrednici krenuti u proces da ospore ovaj član (a time i sam propis) pred sudom a na osnovu diskriminacije.

Dakle, ponovo vidimo prisutnim postojanje pitanja diskriminacije, ali ovaj put, investitora općenito (domaćih i stranih).

Tabelarni prikaz za preporuku o Zakonu o porezu na dobit FBiH

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Odredba člana 18. stav (2) Zakona o porezu na dobit FBiH.	Brisati spornu odredbu ili je izmjeniti u pravcu eliminisanja diskriminacije vlasnika kapitala za učešće na tržištu.	Ministarstvo finansija FBiH

S obzirom da se Ministarstvo izjasnilo da su do sada sprovedene određene mjere i da su aktivnosti po ovom pitanju u toku, mišljenja smo da će prilikom priprema izmjena ovog propisa uvažiti i sugestiju stranih investitora, s čim u vezi preporuka ostaje (jer bi u suprotnom imalo nesagledive posljedice po strana ulaganja).

9. PRAVILNIK O POSEBNOM REŽIMU KONTROLE KOJE UGROŽAVAJU ILI MOGU UGROZITI SREDINU („SLUŽBENI LIST SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE BIH“, BROJ 02/76)

Po navodu i konkretnom iskustvu investitora iz Federacije BiH, riječ o tome da Pravilnik o posebnom režimu kontrole koje ugrožavaju ili mogu ugroziti sredinu („Službeni list Socijalističke Republike BiH“ broj 02/76), nije usklađen sa Zakonom o okolišu FBiH, a u određenom broju općina u Federaciji FBiH se primjenjuje prilikom definisanja komunalne naknade, odnosno u Odlukama o komunalnoj naknadi preuzete su odredbe iz ovog Pravilnika. Također, izvršni organi navedeni u Pravilniku u praksi ne postoje. Pored toga što je ovaj Pravilnik neprimjenjiv zbog nedostatka obaveznih pratećih izvršnih organa kao i kada postoji niz novih zakona i pravilnika koji regulišu ovu oblast, on je takođe neosnovan zbog nemogućnosti primjene istog.

Naime, član 6. Pravilnika navodi spisak djelatnosti koje ugrožavaju ili mogu ugroziti sredinu no nikako ne proglašava iste kao takve. Konkretno proizvodni objekt, iz pobrojanih djelatnosti a u skladu sa ovim Pravilnikom, da bi bio proglašen kao objekt

¹³ OECD u istom dokumentu „Thin Capitalisation Legislation A Background Paper For Country Tax Administrations“ navodi: a) advantage - The rule (fixed ratio) is simple to implement and reduces the resource costs of tax authorities. B) disadvantage - the fixed ratio approach is that it does not necessarily reflect economic reality and may distort behaviour by group affiliates. A fixed ratio approach does not always take into account specific market situations or industries, and may result in inconsistent treatment of members of multinational enterprises in comparisons to independent companies. **There is no agreed international standard for the formulation of an appropriate ratio.**

koji ugrožava ili može ugroziti sredinu treba biti upisan u "Spisak pogona i postrojenja koji ugrožavaju ili mogu ugroziti sredinu" a čije utvrđivanje je bio zadatak Komisije za zaštitu čovjekove sredine (član 8. Pravilnika), koja kako je navedeno ne postoji u ovom vremenu, kao ni pomenuti Spisak, ali postoji niz zakona i pravilnika koji su "lex specialis" u ovoj konkretnoj stvari, kao što je Zakon o zaštiti okoliša („Službene novine FBiH“, broj 33/03, 38/09), Federalni i kantonalni pravilnici o pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu, itd., te isti ne mogu biti ignorisani. S obzirom da je ovaj problem evidentiran samo u kompanijama sa područja Federacije BiH - potrebno je da vlasti u Federaciji (Vlada FBiH) predmetni Pravilnik stave van snage za kompanije u Federaciji (ili da pokrene inicijativu za druge nivoe Vlasti – Vijeće ministara BiH) - i da naglasak bude na njegovoj neprovodivosti (zbog eventualnih pravnih posljedica) i neusaglašenosti sa novim propisima jače pravne snage. Neke općine su donijele novi Pravilnik o posebnom režimu kontrole koje ugrožavaju ili mogu ugroziti sredinu (kao npr ZeDo kanton - „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj 10/00), ali kako se vidi sam propis je iz 2000. godine i također nije usaglašen sa propisima o okolišu, a prije svega Zakonom o okolišu Federacije BiH.

Tabelarni prikaz za preporuku o Pravilniku o posebnom režimu kontrole koje ugrožavaju ili mogu ugroziti sredinu

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Zastarjeli i neprovodivi članovi Pravilnika o posebnom režimu kontrole koje ugrožavaju ili mogu ugroziti sredinu („Službeni list Socijalističke Republike BiH“, broj 02/76), odnosno primjena zastarjelog propisa niže pravne snage u odnosu na propis jače pravne snage.	Staviti Pravilnik van snage.	Vlada FBiH Ministarstvo prostornog uređenja FBiH Vlada Kantona ZeDo
Pravilnik o posebnom režimu kontrole koje ugrožavaju ili mogu ugroziti sredinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj 10/00).		

10. UREDBA O UREĐENJU GRADILIŠTA, OBAVEZNOJ DOKUMENTACIJI NA GRADILIŠTU I SUDIONICIMA U GRAĐENJU

U odnosu na iskustva stranih investitora evidentirana tokom 2017. godine, iznosimo preporuku za izmjene Uredbe o uređenju gradilišta, obaveznoj dokumentaciji na gradilištu i sudionicima u građenju („Službene novine FBiH“, broj 48/09 i 75/09) – prije svega u segmentu definisanje pojmova.

Preporuka je da se Uredbom definišu pojmovi kao npr. „zaposleni“ jer su se nelogična tumačenja pojavljivala u praksi te je došlo i do nerealizacije određenih projekata. Tako npr. termin „zaposleni“ (pomenut u članu 27., 33., 39., 42. i 47. Uredbe) nije definisan samom Uredbom (niti u uvodnim dijelovima – niti se poziva na druge propise koji definišu formulaciju riječi „zaposleni“ i „zapošljava“), tako da smo mišljenja da postoji mogućnost da se za dati slučaj tumačenje riječi „zaposleni“ može interpretirati na različite načine odnosno može se odnositi i na angažirana lica ugovorom za tačno određeni projekat.

(Napomena: kada je riječ o članu 42. Uredbe – i navedenom zahtjevu „potvrda nadležne ustanove penzionog i zdravstvenog osiguranja o urednom podmiranju obaveza“ – potvrde se izdaju i za druge oblike uplate poreza i doprinosa, pored onih za stalno zaposlene (i za zaposlene na određeno vrijeme, kao i za različite oblike ugovora o djelu/honoraru/autorskom djelu itd.) – te je odredbu ovog člana također moguće tumačiti na različite načine.

Dakle, u odnosu na navedeno potrebno je samom uredbom definisati termine, ili pozvati se na drugi akt kojim su definisani korišteni termini tj. izmijeniti Uredbu da se pod zaposlenim smatraju i angažirana lica po različitim vrstama ugovora a ovisno od zahtjevane stručnosti potrebnih lica.

Tabelarni prikaz za preporuku o sudionicima u građenju (Uredbu o uređenju gradilišta, obaveznoj dokumentaciji na gradilištu i sudionicima u građenju)

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Odredbe Uredbe o uređenju gradilišta, obaveznoj dokumentaciji na gradilištu i sudionicima u građenju („Službene novine FBiH“), broj 48/09 i 75/09).	Izmijeniti Uredbu u smislu jasnog definisanja pojmova ili u drugom pravcu omogućavanja angažmana lica po pojedinim projektima po drugom osnovu a ne nužno zapošljavanjem na neodređeno vrijeme (zavisno od stručnosti lica i eventualno dostupnosti kadra te drugih pitanja, posebno važnih kao što je trajanje projekta i sl.).	Ministarstvo prostornog uređenja FBiH

Razmatrajući izjašnjenje Federalnog ministarstva prostornog uređenja, nismo uočili da je pitanju posvećena potrebna pažnja, te da su napravili analize sa dobrim praksama, i smatrajući da je

preporuka važna sa više aspekata (jasnog definisanja pojmova u propisu, ne potrebe za uvezivanjem institucija koje objavljuju javne pozive i nadležnih institucija za rješavanje pojedinih pitanja), ovo pitanje i dalje ostaje otvoreno, s ciljem da samo okvirno ukaže na postojeći problem, a samo rješavanje može ići naravno i u pravcima koja nisu navedena u preporuci.

NIVO REPUBLIKE SRPSKE

Najveći broj otvorenih pitanja u Republici Srpskoj odnosi se na radno pravnu regulativu i problem pronalaska radne snage (što je elaborirano u Uvodnim napomenama i velikom broju preporuka dostavljanim u prethodnim izvještajnim periodima), što je alarmantan problem u cijeloj državi. Također, nemogućnost realizacije projekata u oblasti JPP je jedan od većih problema. U nastojanju da izbjegnemo pitanja koja su više puta obrađivana u prethodnim godinama (velikim dijelom pomenuta u *Uvodnim napomenama*), fokusirat ćemo se samo na nekoliko pitanja koja su potencirana tokom sastanaka u 2017. godini.

U odnosu na izjašnjenje koje smo dobili od Ministarstva za ekonomske odnose i regionalnu saradnju Republike Srpske, navedeno je „da su u Programu ekonomskih reformi 2018-2020 planirane mjere koje se odnose na smanjenje opterećenja na rad i pitanja porodijskog odsustva, a na Zakonu o javno-privatnom partnerstvu i Zakonu o slobodnim zonama je sprovedena metodologija pune procjene uticaja propisa. Izrada Zakona o javno-privatnom partnerstvu je planirana za 2018. godinu, a Vlada Republike Srpske je u maju mjesecu 2018. godine usvojila zaključak kojim se zadužuju institucije Republike Srpske da izrade novi Zakon o slobodnim zonama. U toku je, takođe, i analiza stanja u oblastima inspekcija na svim nivoima vlasti u Republici Srpskoj, koji sprovodi radna grupa imenovana od strane Vlade Republike Srpske.“ U vezi s navedenim konstatujemo da su investitori identifikovali prava pitanja.

U odnosu na zapažanja koja nisu u nadležnosti direktno institucija iz RS, pitanja ostaju, jer su kao takva identifikovana od strane više aktera (izuzev dio koji se odnosio na Zakon o kontroli kvalitete proizvoda za državni nivo, koji je u ovoj fazi izuzet iz liste preporuka).

Za ostale (više puta upućivane) preporuke, molimo referisati se na Uvodne napomene, strana 27.

1. NEDOSTACI U ZAKONSKOM OKVIRU IZ OBLASTI JPP (i nemogućnosti kvalitetnijeg promovisanja ovog modela DSI u RS i BiH)

Brojni su problemi u primjeni postojećeg Zakona o javno-privatnom partnerstvu u Republici Srpskoj („Službeni glasnik RS“ broj 59/09 i 63/11), a započeti projekti po ovom modelu su na čekanju, a od nekih od njih se i odustalo. Osnovni problem kod promocije JPP je u kratkoći a nedefinisanosti odredbi Zakona i samo načelnom regulisanju pitanja i problema iz ove oblasti, kao i neizgrađenost institucija tehničke pomoći u realizaciji ugovora JPP-a u RS.

Zakon o JPP u RS spada u red kraćih zakona, čime se, iz možda prvobitno dobre namjere, otišlo u jednu krajnost. Naime, zakonodavac je polazeći od potrebe za ostvarenjem niza sistemskih političko-ekonomskih ciljeva (otklanjanje potrebe za prekomjernim normativizmom, sužavanje opcije uređivanja ekonomskih odnosa interventnim zakonima, nastojanje da se državna prinuda u odnosima privrednih subjekata zamjeni ugovornom regulacijom), uređenje cijelog niza bitnih pitanja prepustio ugovornoj autonomiji suštinski neravnopravnih ugovornih stranaka. Prilagođavanje postojećeg Zakona savremenim i fleksibilnijim tokovima poslovanja (posebno u državi kakva je BiH, u kojoj se pravni sistem još uvijek izgrađuje i

usmjerava u pravom smjeru) nije moguće kozmetičkim izmjenama istog. Neophodno je, donošenjem potpuno novog zakona, usaglašenog sa pravnom stečevinom EU u kome će se, nauštrb kratkoće, detaljno precizirati i razraditi prava i obaveze stranaka u ugovornom procesu, kao i sva druga bitna pitanja i problemi iz ove oblasti. Donošenjem novog zakona o JPP trebalo bi da se stvori regulatorni okvir za udruživanje resursa, te pretpostavke za nastavak započetih i otpočinjanje novih investicijskih projekata po modelu JPP-a.

Negativne konotacije ovakvih ugovora na strani privatnog partnera vezane su i uz rizičnost ulaganja vlastitih resursa uz upitan povrat istih i ostvarivanje planirane zarade tokom čitavog perioda trajanja JPP-a. Nadalje, jedan od važnijih faktora koji odbija strane ulagače od investiranja po modelu JPP-a je podložnost pravosudnih institucija uticajima domaćih vlasti što nužno vodi ka mogućoj pravnoj nesigurnosti. Stoga domaće vlasti (javni partneri) nužno moraju imati fleksibilniji pristup prema zahtjevima stranih ulagača (privatnih partnera) za ugovaranje arbitraža ili nadležnosti stranih sudova u rješavanju mogućih sporova iz ugovora o JPP-u.

Iako je Vlada Republike Srpske u 2011. godini, izvršila izmjene i dopune ovog zakona i Uredbe o postupku realizacije projekata javno-privatnog partnerstva u Republici Srpskoj, nakon čega se procedura realizacije projekata modelom javno-privatnog partnerstva pojednostavljuje i skraćuje, ipak do realizacije, a posebno finalizacije projekata iz oblasti JPP nije došlo.

I sama Vlada RS, u svojim izvještajima, navodi da je neophodna sveobuhvatna intervencija u izgradnji institucija i kapaciteta, osiguravanje tehničke pomoći i ekspertize u različitim elementima javno-privatnog partnerstva, poboljšanjem regulatornog okvira i stvaranjem poslovnog okruženja za ovaj model, što nam daje nadu da će ovo pitanje biti riješeno.

Zakonska regulativa iz oblasti JPP:

- Zakon o javno-privatnom partnerstvu („Službeni glasnik RS“ broj 59/09 i 63/11)
- Zakon o javnim nabavkama („Službeni glasnik BiH“ broj 39/2014)
- Zakon o koncesijama („Službeni glasnik RS“ broj 59/13)
- Uredba o postupku realizacije projekata javno-privatnog partnerstva u Republici Srpskoj („Službeni glasnik RS“ broj 104/09 i 62/12)
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra javnoprivatnog partnerstva („Službeni glasnik RS“ broj 32/10)

Tabelarni prikaz preporuka za Zakon o javno privatnom partnerstvu u Republici Srpskoj

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Problem nepostojanja jasno definisanih postupaka u postojećem Zakonu o javno-privatnom partnerstvu („Službeni glasnik RS“ broj 59/09 i 63/11).	Donijeti novi zakon kojim bi se detaljnije razradila materija, i uskladiti sve zakone u BiH o JPP koji regulišu ovu oblast u pogledu procedura.	VLADA RS MEORS RS Vijeće ministara BiH
Različitost uređenosti pitanja JPP na svim nivoima u BiH.		

2. ZAKON O RADU I ZAKON O PIO

Kod novog Zakona o radu u Republici Srpskoj („Službeni glasnik RS“ broj 1/16) treba napomenuti da je veliki broj odredaba ovog zakona suštinski identičan prethodno važećem Zakonu o radu iako su neke formulacije djelimično izmijenjene, u cilju boljeg pojašnjenja pojedinih pitanja.

Cilj koji je trebao biti ostvaren donošenjem ovog Zakona (*istina, još uvijek je prerano govoriti o ukupnim efektima, ali u ovom dokumentu osvrnuti ćemo se samo da segmente na koje su nam skrenuli pažnju poslodavci*), a to je rast stope zaposlenih i poboljšanje životnog standarda nije se ispunio, što je vidljivo i u čestim pritužbama poslodavaca na nemogućnost pronalaska radne snage, a posebno kvalitetne radne snage i odlazaka velikog broja radno sposobnog stanovništva na rad u druge zemlje. Iako se smatra da je novi Zakon u velikoj mjeri usklađen sa propisima i direktivama Evropske Unije, i da je neophodnost njegovog donošenja bila nesporna, vrijeme je pokazalo da on nije u skladu sa potrebama tržišta rada, kao i da nije donio značajnu reformu na tom polju.

Budući da su u toku pripreme za izmjene i dopune ovog propisa, preporuka je da odredbe dugoročno budu implementabilne. U Zakonu o radu je evidentno zanemarivanje problema sa kojim se poslodavci susreću od momenta stupanja na snagu novog Zakona o penzijsko invalidskom osiguranju.

Riječ je o investitorima, koji za svoje zaposlene, koji rade pod otežanim uslovima rada (metalski sektor, rudari) i imaju beneficiran radni staž, za te zaposlene **plaćaju veće doprinose**, ali su onemogućeni da koriste odlazak u penziju pod povoljnijim uslovima, odnosno shodno odredbama novih, gore navedenih propisa, sprečava ih starosna granica od 65 godina.

Postavlja se pitanje iz kojih razloga je poslodavcu (investitoru) i dalje ostavljena obaveza da uplaćuje doprinose za beneficirana radna mjesta kad on od toga a niti zaposleni nemaju koristi? Ovdje je na izvjestan način prisutna diskriminacija zbog većih uplata a nepostojanja beneficija.

Tabelarni prikaz preporuka za zakon o radu u Republici Srpskoj

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Novi Zakon o radu nije donio vidnu reformu u oblasti rada i radne snage („Službeni glasnik RS“ broj 1/16).	Uskladiti odredbe zakona sa tržištima rada.	MEORS RS
Zaposleni, vezani za beneficirani radni staž, ne mogu da ostvare pravo na starosnu penziju, jer ih u tome sprečava starosna granica koju predviđa Zakon o PIO.	Dopuniti član 175. tačka 2 Zakona o radu, kojim bi se omogućila prava iz beneficiranog radnog staža, te paralelno izvršiti potrebne izmjene u zakonu o PIO.	Ministarstvo rada i boračko invalidske zaštite RS

3. ZAKON O DOPRINOSIMA (PORODILJSKO ODSUSTVO)

Jedan od problema kojeg navode strani investitori, kod kojih smo bili u Aftercare posjetama (a stalno isto potenciraju i predstavnici Unije udruženja poslodavaca RS), su problemi naknade porodiljskog odsustvovanja.

Od 1. januara 2018. godine na snazi je novi Zakon o doprinosima („Službeni glasnik RS“ broj 114/17), kojim se umanjuje osnovica doprinosa za porodilje, odnosno članom 16. stav (3) navodi se „Osnovica doprinosa za lica koja ostvaruju naknadu plate u periodu korištenja porodiljskog odsustva za 2018. godinu iznosi 80% njihove osnovice prije otpočinjanja korištenja porodiljskog odsustva.“ Dakle, pitanje naknada porodiljskog ipak se nije potpunosti riješilo. Ovaj (bruto) iznos je djelimično umanjen ali i dalje pitanje nataliteta pada, prije svega, na teret poslodavca, što dodatno opterećuje privredu, jer se refundira samo neto iznos (u skladu sa članom 10. Zakona o dječijoj zaštiti RS). Nadalje, u istom članu **primjećuje se da je naknada definisana samo za 2018. godinu**, čime se stvara jedna pravna nesigurnost za godine koje dolaze, a kako je navedeno, pored ovoga imamo i **dug period čekanja na refundaciju porodiljskog odsustva**. Navedeno znači da je ovo otvoreno pitanje samo djelimično riješeno, odnosno ublaženo ali problem i dalje ostaje dok god država na sebe ne preuzme teret porodiljskog odsustva, od samog početka trajanja istog (kako navode investitori).

Zakonska regulativa iz oblasti naknada za porodiljsko bolovanje:

- Zakon o doprinosima („Službeni glasnik RS“ broj 114/17)
- Zakon o dječijoj zaštiti („Službeni glasnik RS“ broj 114/17)

Tabelarni prikaz preporuka za Zakon o doprinosima

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Bruto naknade porodiljskog odsustva padaju na teret privrednika, i umanjeње od 20 % nije dovoljno sa aspekta privrednika jer refundira se samo neto iznos (u skladu sa članom 10. Zakona o dječijoj zaštiti, a i samo refundiranje je procesno zahtjevno).	Izmeniti Zakon o doprinosima („Službeni glasnik RS“ broj 114/17), kako bi se stopa doprinosa, tokom trajanja porodiljskog odsustva definisala tako da ne pada isključivo na teret poslodavca, te kako bi finansiranje porodiljskog odsustva preuzela država od samog početka (u smislu blagovremenosti) i u cijelosti.	MEORS RS Ministarstvo finansija RS Vlada RS
Definisanje naknade samo za 2018. godinu.	Izmjenama propisa izbjeći stalno pribjegavanje izmjenama zbog definisanja samo za jednu godinu (u slučaju nužnosti pozvati	

se na poseban
podzakonski akt da
osnovni propis ne bi
trpio stalne izmjene i
dopune).

4. DUALNI SISTEM INSPEKCIJA U RS I NJIHOVA INTEGRACIJA

Jako velik broj poslodavaca smatra da inspeksijske službe u RS primjenjuju neujednačene standarde prilikom tumačenja legislative, a prije svega iz razloga jer se inspekcije vrše sa različitih nivoa vlasti. Takođe ističu da inspeksijske službe previše često i vremenski dugo posjećuju zdrava preduzeća, što dovodi do toga da radnici moraju obustaviti kompletan proces rada, jako često, kako bi bili na usluzi prilikom vršenja inspeksijskog nadzora.

Iako je rad inspeksijskih službi veoma bitan za kontrolu i provođenje propisa ipak bi se boljim nadzorom postigao balans na obe strane, odnosno kako jednaka primjena od strane poslodavca tako i ujednačena primjena propisa od strane organa koji vrše inspeksijske poslove, integrisanjem republičkih i opštinskih inspekcija u jednu u Republici Srpskoj, dovelo bi do unapređenja sistema inspekcija i uspostavljanja bolje funkcionalne povezanosti Inspektorata sa inspekcijama u jedinicama lokalne samouprave. Preporuka je također povezati traženu izmjenu sa reformom javne uprave, odnosno sa odredbama Zakona o lokalnoj samoupravi („Službeni glasnik RS“ broj: 97/16, odnosno član 18. stav (6)).

Prenošenjem lokalnih inspekcija na republički nivo i njihovo ugrađivanje u Zakon o inspekcijama RS („Službeni glasnik RS“ broj 74/10, 109/12, 117/12 i 44/16), dovelo bi do njihovog integrisanja u jedan sistem inspekcija što bi u konačnici dovelo do usklađivanja sa zahtjevima EU i implementaciju reformske agende.

Zakonska regulativa iz oblasti inspekcija:

- Zakon o inspekcijama RS („Službeni glasnik RS“ broj 74/10, 109/12, 117/12. i 44/16)
- Zakon o lokalnoj samoupravi RS („Službeni glasnik RS“ broj 97/16)

Još jedno otvoreno pitanje koje se ponavlja iz godine u godinu jeste samovolja inspektora. Iako republički inspektorat u RS uvođenjem odgovarajućih informacionih sistema u svom radu prati i kontroliše rad inspektora, pa samim tim ima kontrolisani nadzor nad sprovođenjem inspeksijskog rada, ipak, FIPA je već ranije u svojim preporukama navodila potrebu da se pravnom regulativom taksativno propiše tačan slijed radnji za inspeksijski postupak, što bi dovelo do transparentnosti ovog postupka i stvaranju pravne sigurnosti privrednika u slučaju kad se vrši nadzor nad njihovim radom.

Tabelarni prikaz preporuka za oblast inspekcija

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Česte kontrole privrednika od strane različitih nivoa inspekcija u RS.	Integracija opštinskih inspekcija sa republičkom	Vlada RS MEORS

Nepostojanje tačnog slijeda radnji inspeksijskog postupka.	inspekcijom. Taksativno propisati tačan slijed radnji za inspeksijski postupak.	Republički inspektorat
--	--	------------------------

Informisani smo, iz medija, da se aktivnosti u ovom pravcu poduzimaju, ali zbog velikog broja investitora koji je imao primjedbu na ovu oblast, pitanje smo uvrstili u dokument.

5. SLOBODNE ZONE

Pitanje slobodnih zona sve više dobija na važnosti u BiH i FIPA iz godine u godinu ima veći broj upita stranih investitora o mogućnostima poslovanja u slobodnim zonama, odnosno osnivanju slobodnih zona od strane stranih ulagača. Zakonom o slobodnim zonama RS („Službeni glasnik RS“ broj 65/03) u članu 1. istog je predviđeno da se na pitanja koja nisu uređena ovim zakonom primjenjuju odredbe Zakona o slobodnim zonama BiH, koji je u novoj formi usvojen 2009. godine („Službeni glasnik BiH“ broj 99/09), te je potrebno njihovo usklađivanje.

Za postojeće slobodne zone u Federaciji BiH, podaci govore da postoji opravdanost postojanja slobodnih zona a pokrivenost uvoza izvozom skoro 90 posto. Očekuje se kako će se novim projektima i poslovnim pothvatima povećati proizvodna bilanca te kako će brojke idućih godina biti još bolje.

Izmjene Zakona o slobodnim zonama u RS bi prije svega trebale biti u pravcu usaglašavanja sa postojećim zakonom na nivou BiH, a zatim jasnog, preciznog, detaljnog regulisanja samog poslovanja u slobodnim zonama – što se pokazalo kao slabost u svim postojećim zonama u BiH (a što su korisnici slobodnih zona više puta navodili kao otežavajuću okolnost).

Bez obzira na poteškoće, u Federaciji BiH uspješno posluju četiri slobodne zone, a u Republici Srpskoj bi trebalo pristupiti analizi i izmjenama navedenog zakona, kako bi slobodne zone zaživjele i u ovom entitetu. Slobodne zone su veoma bitne i treba ići u izmjene zakona koristeći odrednice sličnog zakona koji je i u Republici Srbiji, a imajući na umu npr. pozitivna iskustva NR Kina u tom procesu, te naravno i usaglašenost sa postojećim zakonom na državnom nivou.

Zakonska regulativa iz oblasti slobodnih zona:

- Zakonom o slobodnim zonama RS („Službeni glasnik RS“ broj 65/03)
- Zakona o slobodnim zonama BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 99/09)

Tabelarni prikaz preporuka za oblast slobodnih zona

Problem/i	Preporuka	Nadležna institucija
Slabost u postojećem Zakonu jeste nepostojanje jasnog, preciznog,	Donošenje novog Zakona o slobodnim zonama RS,	MEORS

detaljnog regulisanja samog poslovanja u slobodnim zonama i potreba za njegovim usklađivanjem sa zakonom na nivou države.	koji bi bio usklađen sa državnim, te precizno i <u>detaljno</u> regulisanje, unutar samog zakona, prava i obaveza korisnika ali i osnivača slobodnih zona.	Ministarstvo trgovine RS
---	--	--------------------------

KORISNOST / UČINKOVITOST PROGRAMA

S obzirom na dosadašnje iskustvo, može se zaključiti da je Aftercare program ispunio očekivanja. Kroz postinvesticionu podršku, asistiranjem u rješavanju otvorenih pitanja investitora doprinosi razumijevanju ambijenta i potreba investitora. Naročito se može pozitivnim ocijeniti korisnost Saradničke mreže i Aftercare posjeta sa predstavnicima drugih nivoa vlasti. Kao osnovni cilj programa, postignuta je tješnja saradnja sa stranim kompanijama i svim nivoima vlasti. FIPA, ali i općinske/opštinske vlasti su detaljnije upoznate sa uslovima poslovanja i planovima kompanija. Na osnovu konkretnih problema ili na zahtjev investitora, uz podršku Saradničke mreže, u prilici smo da brže pružimo pomoć stranim investitorima.

Program postinvesticione podrške investitorima ili Aftercare program podržava činjenicu da je zadovoljan strani investitor ujedno i najbolji promotor investicionih potencijala BiH. Obzirom da su neke od realizovanih investicija potvrdile ranije kontakte sa FIPA-om, to je ujedno i potvrda korisnosti FIPA promotivnih aktivnosti. Kao prednost za BiH, mogu se istaći i zasluge diaspore (lične inicijative privrednika koji su porijeklom iz BiH).

Na osnovu dosadašnjeg iskustva potvrđeno je da postinvesticiona podrška predstavlja najefikasniju i najrentabilniju aktivnost na unapređenju i privlačenju investicija.

U odnosu na naprijed navedene pozitivne aspekte Programa, mogu se izdvojiti i **uočeni rizici**, a prije svega to je veliki broj evidentiranih otvorenih pitanja reformskog karaktera te ne postojanje akcionih planova i vremenskih okvira za rješavanje utvrđenih barijera poslovanju, a posebno ne postoji okvir sinhronizovanog djelovanja svih nivoa vlasti za otklanjanje barijera poslovanju.

Nadalje, uočeno je i da ne postoji dovoljno planski utvrđena saradnja (mada je ista predviđena Zakonom o politici direktnih stranih ulaganja u BiH) između institucija unutar države vezano podršku investitorima, a prije svega između entitetskih organa nadležnih za unapređenje stranih investicija i državnog nivoa, s čim u vezi bi trebalo

poduzeti konkretnije aktivnosti, kako na konkretnijoj međusobnoj saradnji entitetskih tijela tako i entitetskih sa državnim tijelom, odnosno FIPA-om.

REFERENCE

- FIPA Aftercare evidencija otvorenih pitanja za 2017. godinu (sa Saradničkom mrežom)
- FIPA aftercare izvještaji sa preporukama prethodnih godina
- Informacija Ministarstva civilnih poslova o provođenju Okvirnog zakona o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH
- Odluka o kvalitetu tečnih naftnih goriva BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 27/02, 32/02, 28/04, 16/05, 14/06, 22/07, 101/08 i 71/09, 58/10, 73/10)
- Analize u vezi potencijala razvoja poslovno-izvoznih usluga – osnivanje centara (SH&BPO-centri)
- Zakon o akcizama „Službeni glasnik BiH“ broj 49/09, 49/14, 60/14 i 91/17)
- Zakon o stvarnim pravima („Službene novine FBiH“, broj 66/13 i 100/13)
- Zakon o građevinskom zemljištu Federacije BiH („Službene novine FBiH“, broj 67/05)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o koncesijama HNK („Službene novine HNK“ broj 7/16)
- Uredba o uslovima koje je preduzeće odnosno drugo pravno lice dužno da ispunjava u pogledu broja zaposlenih radnika radi obavljanja registrovane djelatnosti ("Službene novine FBiH", broj 1/94 i 8/95)
- Zakon o radu FBiH („Službene novine FBiH“ broj 26/16)
- Zakon o privrednim društvima („Službene novine FBiH“, broj 81/15)
- Zakon o izvršnom postupku („Službene novine FBiH“, broj 32/03)
- Zakon o finansijskom poslovanju Federacije BiH („Službene novine FBiH“, broj 48/16)
- Zakon o računovodstvu i reviziji u FBiH („Službene novine FBiH“, broj 83/09)
- Zakon o porezu na dobit FBiH („Službene novine FBiH“ broj 15/16)
- Pravilnik o transfernim cijenama („Službene novine FBiH“, broj 67/16)
- OECD dokument „Thin Capitalisation Legislation A Background Paper for Country Tax Administrations“
- Pravilnik o posebnom režimu kontrole koje ugrožavaju ili mogu ugroziti sredinu („Službeni list Socijalističke Republike BiH“ broj 02/76)
- Pravilnik o posebnom režimu kontrole koje ugrožavaju ili mogu ugroziti sredinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj 10/00)
- Zakon o zaštiti okoliša („Službene novine FBiH“, broj 33/03, 38/09)
- Uredba o uređenju gradilišta, obaveznoj dokumentaciji na gradilištu i sudionicima u građenju („Službene novine FBiH“, broj 48/09 i 75/09)
- Uredba o uređenju gradilišta, obaveznoj dokumentaciji na gradilištu i sudionicima u građenju („Službene novine FBiH“, broj 48/09 i 75/09)
- Zakon o javno-privatnom partnerstvu u Republici Srpskoj („Službeni glasnik RS“ broj 59/09 i 63/11)
- Zakon o javnim nabavkama („Službeni glasnik BiH“ broj 39/2014)
- Zakon o koncesijama („Službeni glasnik RS“ broj 59/13)
- Uredba o postupku realizacije projekata javno-privatnog partnerstva u Republici Srpskoj („Službeni glasnik RS“ broj 104/09 i 62/12)

- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra javnoprivatnog partnerstva („Službeni glasnik RS“ broj 32/10)
- Zakon o radu u Republici Srpskoj („Službeni glasnik RS“ broj 1/16)
- Zakon o doprinosima („Službeni glasnik RS“ broj 114/17)
- Zakon o dječijoj zaštiti („Službeni glasnik RS“ broj 114/17)
- Zakon o inspekcijama RS („Službeni glasnik RS“ broj 74/10, 109/12, 117/12. i 44/16)
- Zakon o lokalnoj samoupravi RS („Službeni glasnik RS“ broj 97/16)
- Zakon o slobodnim zonama RS („Službeni glasnik RS“ broj 65/03)
- Zakon o slobodnim zonama BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 99/09)

